

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет здоров'я людини
кафедра психології та соціології

Булан Д. А.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2023

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет Здоров'я людини
Кафедра Психології та соціології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи

рівень вищої освіти другий (магістерський)
спеціальність 053 Психологія. Освітня програма «Психологія»

на тему **«ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти групи ПС-22дм

Булан Д. А.

Керівник: доцент кафедри психології
та соціології, к. психол. н., доц.

Бугайова Н. М.

Рецензент: завідувач кафедри психол.
та соціальної роботи Комунального закладу
вищої освіти «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
(м. Запоріжжя)
д. психол. н., проф.

Бочелюк В. Й.

Нормо-контроль: професорка кафедри
психології та соціології,
д. психол. н., проф.

Лосієвська О. Г.

Завідувачка кафедри:
д. психол. н., проф.

Бохонкова Ю. О.

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет здоров'я людини

Кафедра Психології та соціології

Рівень вищої освіти Другий (магістерський)

спеціальність 053 Психологія. Освітня програма «Психологія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Завідувачка кафедри психології
та соціології д. психол. н.,
проф. Бохонкова Ю. О.**

«21» вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧЦІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Булан Дар'ї Андріївни

1. Тема роботи: «Психологічні умови соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання».

Керівник роботи: Бугайова Н. М., к. психол. н., доц., доцент кафедри психології та соціології СНУ ім. В. Даля, затверджений наказом по університету від 21.09.2023 р. № 37/15.17.

2. Строк подання здобувачем роботи: 04.12.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: *обсяг роботи – 86 сторінок (1,5 інтервал, 14 шрифт з дотриманням відповідного формату), список використаної літератури оформлюється згідно з бібліографічними нормами.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): *проаналізувати наукові джерела з зазначеної тематики; підібрати діагностичний інструментарій згідно проблеми дослідження; на основі проведеного констатувального експерименту розробити й апробувати програму соціально-психологічного тренінгу. Провести формувальний експеримент і порівняти результати констатувального і формувального експериментів. Ефективність проведеного експерименту оцінити за допомогою математичних методів оцінки значущості відмінностей середніх величин.*

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслеників): *таблиці, рисунки (діаграми, гістограми, сегментограми).*

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1.	Бугайова Н. М. – к. психол. н., доц., доцент кафедри психології та соціології СНУ ім. В. Даля	30.10.2023 р.	05.11.2023 р.
2.	Бугайова Н. М. – к. психол. н., доц., доцент кафедри психології та соціології СНУ ім. В. Даля	06.11.2023 р.	19.11.2023 р.
3.	Бугайова Н. М. – к. психол. н., доц., доцент кафедри психології та соціології СНУ ім. В. Даля	20.11.2023 р.	04.12.2023 р.

7. Дата видачі завдання: 21 вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	Визначення проблеми дослідження та розроблення плану кваліфікаційної роботи.	23.10.2023 р. – 29.10.2023 р.	
2	Аналіз літератури за проблемою. Робота над теоретичною частиною дослідження.	30.10.2023 р. – 05.11.2023 р.	
3	Обробка, графічне оформлення та психологічний аналіз результатів констатувального експерименту	06.11.2023 р. – 19.11.2023 р.	
4	Апробація та опис програми соціально-психологічного тренінгу.	20.11.2023 р. – 24.11.2023 р.	
5	Обробка, графічне оформлення та психологічний аналіз результатів формуального експерименту та оцінка ефективності корекційних заходів за допомогою методів математичної статистики	25.11.2023 р. – 04.12.2023 р.	
6	Представлення роботи на зовнішню рецензію	05.12.2023 р. – 06.12.2023 р.	
8	Перевірка роботи на академічний плагіат	07.12.2023 р. – 09.12.2023 р.	
9	Захист роботи	11-15.12.2023 р.	

Здобувачка вищої освіти:

Булан Д. А.

Керівник роботи:

к. психол. н., доц.

Бугайова Н. М.

РЕФЕРАТ

Текст – 86 с., рис. – 9, табл. – 15, літератури – 85 джерел, додатків – 8.

В кваліфікаційній роботі представлено теоретично-методологічний аналіз проблеми вивчення особливостей соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання.

Розглянуто вікові особливості соціалізації, а також відмінності між традиційним та дистанційним навчанням. Проаналізовано психологічні складові соціалізації учнів початкових класів.

Експериментально розглянуто особливості соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання.

Проведено констатувальний та формувальний експерименти. На основі результатів констатувального експерименту розроблено й апробовано програму соціально-психологічного тренінгу «Я і соціальне оточення», спрямованого на сприяння розвитку різних аспектів соціалізації у дітей.

Оцінено ефективність корекційних заходів за допомогою t-критерію Стьюдента.

Ключові слова: АКТИВНІСТЬ, ВІДДАЛЕНЕ НАВЧАННЯ, ВЗАЄМОДІЯ, ВЧИТЕЛЬ, ДІЯЛЬНІСТЬ, ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА, ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ, ЗАЦІКВАВЛЕНІСТЬ, КОМУНІКАЦІЯ, КОНТРОЛЬ, МОТИВАЦІЯ, ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС, ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ, САМОСВІДОМІСТЬ, СОЦІАЛІЗАЦІЯ, СПІЛКУВАННЯ, СПРИЙНЯТТЯ, СУСПІЛЬСТВО, УЧНІ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ, ФОРМУВАННЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	11
1.1. Аналіз наукової літератури з проблеми вивчення соціалізації	11
1.2. Особливості соціалізації учнів початкових класів	18
1.3. Відмінності між соціалізацією в традиційному та дистанційному навчанні	25
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	29
2.1. Психологічні складові соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання	29
2.2. Дослідження соціалізації учнів початкових класів	34
2.3. Психологічний і статистичний аналіз результатів констатувального експерименту	38
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	46
3.1. Програма соціально-психологічного тренінгу «Я і соціальне оточення»	46
3.2. Психологічний і статистичний аналіз результатів формувального експерименту	78
3.3. Перевірка ефективності корекційних заходів за допомогою t-критерію Стьюдента	84
Висновки до розділу 3	89
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	93
ДОДАТКИ	101

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Тема соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання є дуже актуальною не тільки для України, але і для світу в цілому. Дистанційне навчання стало значущою складовою освіти під час пандемії COVID-19 і залишається важливою опцією навчання навіть після закінчення кризи. Особливо для дітей з України, оскільки через повномасштабне вторгнення більшість учнів знаходяться поза межами країни, в нових для себе умовах і дистанційне навчання для багатьох єдиний вихід здобути освіти.

До основних аспектів актуальності цієї теми можна віднести: соціалізацію та розвиток дітей, адже у початкових класах учні перебувають на стадії інтенсивного соціального розвитку. Для них важливо вчитися взаємодіяти з однолітками, розвивати навички спілкування і спільної діяльності. Дистанційне навчання може обмежити ці можливості.

Інший, не менш важливий аспект – це вплив на психічне здоров'я: дитяча психіка вразлива, і відсутність можливості спілкування зі своїми ровесниками може призвести до почуття самотності, тривоги та соціальної ізоляції.

Також варто звернути увагу на розвиток емоційного інтелекту: в освітньому процесі важливо вчити дітей розуміти і виражати свої емоції, а також співпереживати іншим. Фізичний контакт і обличчя-до-обличчя взаємодія грають ключову роль у розвитку цих навичок.

Одним з важливих аспектів сьогодення є зміщення акценту зі спілкування у шкільному середовищі на віртуальне навчання яке може ускладнити соціальну адаптацію дітей до реального світу після закінчення дистанційного навчання.

Також варто розуміти різноманітність умов: Україна та світ мають різні рівні доступу до технологій та Інтернету. Деякі діти можуть мати обмежений

доступ до дистанційного навчання через відсутність необхідного обладнання чи інтернет-з'єднання.

Для вирішення цих проблем, освітні системи та вчителі повинні активно розробляти стратегії для забезпечення адекватної соціалізації дітей під час дистанційного навчання. Це може включати в себе організацію віртуальних класних зустрічей, стимулювання спільних проектів і завдань, а також підтримку психологічного та емоційного благополуччя учнів.

Крім того, важливо продовжувати дослідження впливу дистанційного навчання на соціалізацію та розвиток дітей, оцінювати ефективність різних методів і впроваджувати найкращі практики для забезпечення повноцінної освіти, яка враховує соціальні потреби молодших учнів.

Об'єкт дослідження - соціалізація особистості.

Предмет дослідження – психологічні умови соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання.

Мета дослідження - вивчення та аналіз процесів соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання щодо визначення їх впливу на соціальний розвиток та адаптацію дітей у віддаленому навчальному середовищі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблеми вивчення соціалізації.
2. Визначити складові соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання.
3. Провести емпіричне дослідження особливостей соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання.
4. Розробити та впровадити соціально-психологічний тренінг «Я і соціальне оточення».
5. Провести психологічний та статистичний аналіз результатів формульовального експерименту.

- б. Перевірити ефективність корекційних заходів за допомогою t-критерію Стьюдента.

Теоретичну та методологічну основу дослідження склали концепції та теорії: соціалізації (Ф. Гідінгсон); особистісно зорієнтованого виховання (І. Д. Бех), партнерства школи, сім'ї та органів самоорганізації населення у справі соціалізації молоді (Е. Еріксон, О. П. Бойко), соціального розвитку молодшого школяра (Т. Герлянд), соціальної педагогіки (А. Й. Капська), теорія виховання (С. Т. Карпенчук), шляхів формування особистості учня (В. А. Татенко), вікової психології (О. В. Вакуленко, Р. В. Павелків, О. В. Скрипниченко, Л. Р. Долинська, З. В. Огороднійчук), теорії особистості (А. Маслоу, Е. Еріксона, В. О. Моляко), теорії розвитку спілкування (М. Бахтін, А. Валлон).

Методи (методики) дослідження:

- теоретичні - аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення та систематизація інформації з наукової літератури;
- емпіричні - психологічний експеримент (констатувальний та формувальний), спостереження, бесіда, анкетування, тестування (методика «Мій клас», методика «Сходинки», методика «День народження», анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації);
- методи математичної статистики – t-критерій Стьюдента.

Наукова новизна дослідження. Дане дослідження розглядає соціалізацію в контексті дистанційного навчання, що є відносно новим явищем у сфері педагогіки та психології. Воно ставить перед собою завдання вивчення та розуміння того, як дана форма навчання впливає на соціальний розвиток дітей. Також дослідження вимагає адаптації теоретичних моделей соціалізації до особливостей дистанційного навчання. Це дозволяє розширити та поглибити розуміння соціалізації в нових умовах.

Теоретичне значення переддипломного дослідження. Дослідження розширює розуміння процесу соціалізації учнів і показує, як він змінюється в

умовах дистанційного навчання. Воно сприяє розвитку теоретичних підходів до вивчення соціалізації в онлайн-середовищі.

Практичне значення переддипломного дослідження. Дослідження може мати практичне значення для психологів, освітніх закладів, батьків та вчителів. Воно надасть рекомендації щодо того, як сприяти соціалізації дітей під час дистанційного навчання, як створити сприятливі умови для їхнього психосоціального розвитку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Аналіз наукової літератури з проблеми вивчення соціалізації

Соціалізація - це процес становлення особистості в суспільстві, в результаті якого людина засвоює соціальні норми, цінності, ролі та позиції, необхідні для успішної життєдіяльності. Це складний і багатогранний процес, який починається з народження людини і триває все її життя [6].

Соціалізація дітей молодшого шкільного віку є важливим етапом у їхньому розвитку. У цей період відбувається значне розширення соціальних контактів дитини, вона починає активно засвоювати соціальні норми та цінності, розвиває соціальні навички та вміння.

У науковій літературі існує декілька підходів до вивчення соціалізації дітей цього віку. Одні автори розглядають цей процес як формування особистості дитини, її соціальної зрілості. Інші акцентують увагу на ролі різних соціальних інститутів у соціалізації дитини. Треті розглядають соціалізацію дитини як процес її адаптації до суспільства [11].

Однією з актуальних теорій в Україні є роботи А. Й. Капської, яка зробила величезний вклад в розвиток науки України.

Вчена виділяє наступні основні завдання соціалізації молодших школярів:

- формування позитивних ціннісних орієнтацій, світогляду;
- засвоєння соціальних норм, цінностей, правил поведінки;
- розвиток соціальних ролей, навичок спілкування, взаємодії з

іншими людьми.

Згідно з автором, процес соціалізації молодших школярів має певні особливості:

1. Підвищена допитливість. Це одна з основних особливостей соціалізації молодших школярів. У цьому віці діти активно пізнають навколишній світ, вони прагнуть до нових знань і вражень це допомагає дитині засвоювати соціальні норми, цінності, правила поведінки.

2. Підвищена емоційність [63]. Ще одна характерна риса молодших школярів. Діти цього віку легко піддаються впливу емоцій, вони часто приймають рішення, керуючись своїми емоціями, ця особливість навпаки може ускладнювати соціалізацію, оскільки призводить до необдуманих вчинків, які не відповідають соціальним нормам.

3. Потреба в спілкуванні. У цьому віці діти прагнуть до спілкування з однолітками, з дорослими, що сприяє успішній соціалізації молодших школярів, оскільки допомагає їм розвивати соціальні навички, навички спілкування, взаємодії з іншими людьми.

Ці особливості необхідно враховувати при організації соціалізації молодших школярів [31].

Отже, теорія А. Й. Капської є цінним теоретичним внеском у розвиток науки. Ця теорія дозволяє зрозуміти основні закономірності соціалізації дитини в умовах соціальних змін.

Ще однією з розповсюджених теорій є робота Т. Герлянда, а саме теорія соціального розвитку молодшого школяра. Дана теорія є однією з найбільш популярних теорій у сучасній педагогіці. Ця теорія виходить з того, що соціалізація молодших школярів відбувається в процесі їхньої взаємодії з різними соціальними інститутами, серед яких найважливішими є сім'я, школа та позашкільні заклади [84].

Основними положеннями теорії Т. Герлянд є:

– Соціалізація молодших школярів є цілісним процесом, який охоплює всі сфери їхнього життя: особисту, соціальну, інтелектуальну, духовну.

– Процес соціалізації відбувається в процесі взаємодії з різними соціальними інститутами, серед яких найважливішими є сім'я, школа та позашкільні заклади [47].

– У процесі соціалізації молодших школярів відбувається формування їхньої особистості, засвоєння ними соціальних норм, цінностей, правил поведінки.

Серед основних завдань соціалізації молодших школярів є:

- формування особистості дитини, її ціннісних орієнтацій, світогляду;
- засвоєння дитиною соціальних норм, цінностей, правил поведінки;
- розвиток соціальних ролей, навичок спілкування, взаємодії з іншими людьми [3].

Автор зазначає, що соціалізація молодших школярів здійснюється різними способами, серед яких:

- сімейне виховання [21]. Сім'я є основним інститутом соціалізації молодших школярів. У сім'ї дитина засвоює перші соціальні норми, цінності, правила поведінки. Сім'я також формує у дитини певні установки, цінності, уявлення про світ;
- шкільне навчання. Школа є важливим інститутом соціалізації молодших школярів. У школі дитина знайомиться з новими соціальними ролями, нормами, цінностями, а також розвиває свої здібності та навички;
- позашкільна діяльність. У позашкільних закладах дитина може отримати додаткові знання, навички, розвивати свої інтереси [11].

Соціалізація молодших школярів має свої особливості, які пов'язані з віковими та психологічними особливостями дітей цього віку.

Однією з особливостей соціалізації молодших школярів є їхня підвищена допитливість. Молодші школярі прагнуть до пізнання навколишнього світу, вони активно засвоюють нову інформацію. Ця

особливість сприяє успішній соціалізації дітей, оскільки їм легше засвоювати нові соціальні норми, цінності, правила поведінки.

Іншою особливістю є їхня підвищена емоційність. Молодші школярі легко піддаються впливу емоцій, вони часто приймають рішення, керуючись своїми емоціями. Ця особливість може ускладнювати соціалізацію дітей, оскільки вони можуть робити необдумані вчинки, які не відповідають соціальним нормам.

Ще однією особливістю соціалізації молодших школярів є їхня підвищена потреба в спілкуванні. Молодші школярі прагнуть до спілкування з однолітками, з дорослими. Ця особливість сприяє успішній соціалізації дітей, оскільки спілкування дозволяє їм засвоювати нові соціальні норми, цінності, правила поведінки [69].

Отже, бачимо, що дві теорії наведені вище мають як спільності так і протиріччя, проте треба зазначити, що обидві теорії є цінним теоретичним внеском у розвиток педагогічної науки.

Ще одним з видатних українських вчених, які присвятили свої роботи соціалізації здобувачів освіти є Віталій Олександрович Татенко.

Основним науковим напрямком його діяльності була психологія особистості та її формування в освітньому процесі. Він розробив теорію шляхів формування особистості учня, яка базується на наступних положеннях:

1. Особистість учня формується під впливом взаємодії його природних задатків, виховних впливів середовища та його власної активної діяльності.

2. Шляхи формування особистості учня різноманітні і залежать від індивідуальних особливостей учня, його життєвих обставин та умов навчання.

3. Формування особистості учня є процесом, який проходить ряд закономірних етапів [38].

В. Татенко виділив чотири основні шляхи формування особистості учня:

– шлях інтелектуального розвитку. Учні, які йдуть цим шляхом, прагнуть до пізнання нового, активно розвивають свої інтелектуальні здібності [71]. Їх може виділити підвищена допитливість, любознаність, прагнення до самоосвіти;

– шлях творчого самовираження. Говорить про те, що учні мають розвинене творче мислення і прагнуть до самовираження у різних видах діяльності. Вони відрізняються оригінальністю, креативністю, здатністю до нестандартних рішень;

– шлях суспільної активності. Тобто учні активно беруть участь у суспільному житті, прагнуть до самореалізації в соціальній сфері. Вони є товариські, комунікабельні, здатні до співпраці;

– шлях духовного розвитку. Учні, які слідують ним мають розвинені духовні потреби і прагнуть до самореалізації у сфері моралі, релігії, мистецтва. Вони відрізняються моральністю, етичною чутливістю, здатністю до емпатії [20].

Ці шляхи не виключають один одного, а можуть доповнюватися або перетинатися. У процесі формування особистості учня може переважати один із шляхів, але водночас можуть бути присутні елементи інших шляхів.

Шляхи формування особистості учня мають важливий вплив на його соціалізацію. Так, учні, які йдуть шляхом інтелектуального розвитку, з більшою ймовірністю будуть успішними в навчанні та професійній діяльності. Вони матимуть розвинені інтелектуальні здібності, критичне мислення, здатність до самонавчання [70].

Учні, які йдуть шляхом творчого самовираження, скоріш за все, будуть успішними в творчій діяльності. Вони матимуть розвинене творче мислення, уяву, здатність до нестандартних рішень.

Ті, хто йде шляхом суспільної активності, з більшою ймовірністю будуть успішними в соціальній сфері, матимуть розвинені соціальні навички, здатність до співпраці, комунікабельність.

Учні, які йдуть шляхом духовного розвитку, ймовірно будуть успішними в духовній сфері. Вони матимуть розвинені моральні цінності, здатність до емпатії, відповідальність [48].

Отже, дана дозволяє зрозуміти закономірності формування особистості учня і розробити ефективні методики навчання та виховання.

Якщо ж говорити про зарубіжних авторів, то тема соціалізації учнів є одним із центральних понять у психології освіти. Вона розглядається як процес засвоєння учнями соціальних норм, цінностей, знань і навичок, необхідних для життя в суспільстві.

Зарубіжні автори розробили ряд теорій соціалізації учнів, які ґрунтуються на різних підходах до розуміння цього процесу.

Одні теорії розглядають соціалізацію як процес адаптації індивіда до вимог суспільства. Вони підкреслюють роль соціальних інститутів, таких як сім'я, школа, релігія, у формуванні особистості.

До таких теорій відносяться:

– Теорія соціальної перцепції (Дж. Х. Мід, Т. М. Ньюком). Ці вчені розглядають соціалізацію як процес засвоєння учнями соціальних ролей. Учні навчаються розуміти соціальні ролі та виконувати їхні вимоги, спостерігаючи за іншими людьми та взаємодіючи з ними [81].

– Теорія соціального контролю (Е. Дюркгейм, Р. Мертон). Ця теорія трактує процес соціалізації як пристосування учнів до соціальних норм і цінностей. Учні навчаються дотримуватися соціальних норм, щоб уникнути негативних наслідків, таких як покарання або соціальна ізоляція [78].

Інші теорії розглядають соціалізацію як процес розвитку особистості індивіда. В них соціалізація розглядається як процес розвитку особистості

учня. Та підкреслюється роль особистих факторів, таких як темперамент, здібності, цінності, у формуванні особистості учня.

Серед таких теорій є:

– Теорія когнітивного розвитку (Ж. Піаже, Л. Колберг). Розглядає соціалізацію як процес розвитку когнітивних структур особистості. Учні навчаються розуміти соціальний світ та взаємодіяти з ним у міру розвитку їхніх когнітивних здібностей [83].

– Теорія особистісного розвитку (Е. Еріксон). Згідно цієї теорією соціалізація - це процес розвитку особистості учня на різних вікових етапах. У процесі соціалізації навчаються адаптуватися до змін, які відбуваються в їхньому житті, на кожному віковому етапі [80].

Також, у науковій літературі, існують теорії, які розглядають соціалізацію як процес взаємодії індивіда з іншими людьми та соціальними інститутами. Вони вони зазначають, про роль соціальних відносин у формуванні особистості.

До таких теорій відносяться:

– Теорія соціального навчання (А. Бандура), яка розглядає соціалізацію як процес наслідування учнями поведінки інших людей. Учні навчаються соціальним нормам і цінностям, спостерігаючи за поведінкою інших людей і отримуючи заохочення або покарання за свою власну поведінку [79].

– Теорія символічного інтеракціонізму (Дж. Г. Мід). Згідно з цією теорією, соціалізація - це процес взаємодії учнів з іншими людьми. Здобувачі освіти засвоюють соціальні норми і цінності, взаємодіючи з іншими людьми та інтерпретуючи їхню поведінку [85].

Загалом, теорії соціалізації учнів зарубіжних авторів ґрунтуються на різних підходах до розуміння цього процесу. Вони підкреслюють роль різних факторів у формуванні особистості учня, таких як соціальні інститути, особисті фактори, соціальні відносини

Підводячи підсумки, можна сказати, що зараз тема соціалізації учнів є найактуальнішою темою сьогодення, численні роботи як зарубіжних так і українських авторів підтверджують це. Важливо зазначити, що сучасна соціалізація дітей враховує важливі аспекти розвитку, що стають актуальними в умовах змін в суспільстві та технологіях. Такий підхід сприяє підготовці дітей до життя в різноманітному та постійно змінюючому світі.

1.2. Особливості соціалізації учнів початкових класів

Молодший шкільний вік (6-10 років) є важливим етапом у соціалізації дитини. У цей період відбувається її включення в нову соціальну систему - школу, де вона стає членом колективу однолітків, починає виконувати нові соціальні ролі учня, громадянина.

До особливостей соціалізації учнів початкових класів відносять:

1. Посилення соціальної активності дитини. У молодшому шкільному віці дитина стає більш самостійною, активно пізнає навколишній світ, проявляє ініціативу у взаємодії з дорослими та однолітками [9].

Основні причини посилення соціальної активності дитини в молодшому шкільному віці:

– Фізіологічні зміни. У цей період дитина стає більш фізично розвиненою, вона може самостійно ходити в школу, брати участь у позакласних заходах.

– Психологічні зміни. Дитина починає розуміти значення соціальних норм і правил, у неї формується самосвідомість, усвідомлення себе як члена суспільства [5].

– Соціальні зміни. У молодшому шкільному віці дитина стає членом нового соціального колективу - школи, де вона починає виконувати нові соціальні ролі учня, громадянина.

Серед ознак посилення соціальної активності дитини в молодшому шкільному віці можна виділити зацікавленість у спілкуванні з іншими людьми. Дитина проявляє ініціативу у спілкуванні з дорослими та однолітками, їй цікаво ділитися своїми думками та почуттями, спілкуватися на різні теми [14]. Також зацікавленість у новому. Учень проявляє інтерес до навколишнього світу, до різних видів діяльності, вона хоче вчитися новому, пізнавати невідоме. І останнє – це зацікавленість у соціальних нормах і правилах. Здобувач освіти починає розуміти значення соціальних норм і правил, він намагається їх дотримуватися у своїй поведінці [84].

Щодо впливу посилення соціальної активності на формування особистості дитини, можна сказати, що цей процес сприяє її всебічному розвитку, формуванню гармонійної особистості, здатної до успішного життя в суспільстві.

2. Розвиток соціальної свідомості. У цей період дитина починає розуміти значення соціальних норм і правил, усвідомлює себе як члена суспільства [20].

До факторів, які впливають на розвиток соціальної свідомості дитини в молодшому шкільному віці відносять наступні:

– Включення дитини в новий соціальний колектив - школу. У школі дитина знайомиться з новими соціальними нормами і правилами, вона починає розуміти свою роль у суспільстві.

– Вплив сім'ї. Сім'я є першим соціальним інститутом, який впливає на формування соціальної свідомості дитини. Батьки навчають дитину основним соціальним нормам і правилам, вони формують у неї позитивне ставлення до суспільства [71].

– Вплив засобів масової інформації. Засоби масової інформації також впливають на формування соціальної свідомості дитини. Дитина може отримувати інформацію про соціальні норми і правила, про важливість соціальної відповідальності, про різні соціальні проблеми.

Щодо ознак розвитку соціальної свідомості дитини в молодшому шкільному віці виділимо наступні: усвідомлення себе як члена суспільства. Дитина починає розуміти, що вона є частиною суспільства, вона має свої права та обов'язки [44].

Розуміння значення соціальних норм і правил. Учень починає розуміти, що соціальні норми і правила необхідні для упорядкування суспільного життя.

Формування позитивного ставлення до суспільства. Дитина усвідомлює важливість соціальної відповідальності, вона прагне до позитивного внеску в суспільство[12].

3. Формування соціальних відносин. У період 6-10 років дитина активно взаємодіє з однолітками, у неї формуються перші дружні стосунки.

Цей процес відбувається через певні зміни, а саме:

– Соціальні зміни. У молодшому шкільному віці дитина стає членом нового соціального колективу - школи, де вона починає виконувати нові соціальні ролі учня, громадянина.

– Психологічні зміни. Здобувач освіти починає розуміти значення соціальних норм і правил, у нього формується самосвідомість, усвідомлення себе як члена суспільства [66].

– Розвиток інтелекту. Дитина активно розвиває свої інтелектуальні здібності, що сприяє її розумінню соціальних норм і правил.

Про те, що дитина формує соціальні відносини говорять наступні ознаки:

– Учень проявляє інтерес до однолітків [73]. Він хоче спілкуватися з ними, грати з ними, брати участь у спільних заходах.

– Дитина починає формувати власні дружні стосунки. Вона має одного або кількох друзів, з якими вона проводить багато часу, ділиться своїми думками та почуттями.

– Особистість усвідомлює значення дружби. Вона розуміє, що друзі - це люди, на яких вона може покластися, які завжди підтримають її.

Важливо зазначити, що соціалізація учнів початкових класів має значний вплив на формування їхньої особистості. У цей період закладаються основи соціальних установок, цінностей, моральних норм. Соціалізація сприяє розвитку таких особистісних якостей дитини, як: самосвідомість, соціабельність, мораль, цінності. Розглянемо кожен більш детально.

Самосвідомість - це процес усвідомлення себе як окремої особистості, зі своїми думками, почуттями, потребами. Самосвідомість дитини починає формуватися в ранньому віці, але найбільш інтенсивно розвивається в молодшому шкільному віці [60].

У молодшому шкільному віці дитина починає розуміти, що вона є членом суспільства, що має певні права та обов'язки. Вона усвідомлює, що є частиною чогось більшого, ніж просто її сім'я.

До ознак розвитку самосвідомості дитини відносять, те, що вона починає усвідомлювати себе як окрему особистість, а також усвідомлює свої думки, почуття, потреби. Також дитина починає розуміти, що вона є членом суспільства, усвідомлювати свої права та обов'язки. Також здобувач освіти починає формувати власні цінності [79]. Він усвідомлює, що є правильне і неправильне, що є добре і що погано.

Самосвідомість дитини сприяє розвитку таких особистісних якостей, як: Самоконтроль. Дитина починає усвідомлювати свої дії та їх наслідки. Також варто зазначити таку складову, як самооцінка. Дитина починає формувати власну думку про себе. Сюди ж можемо віднести навички самоорганізації, учень самостійно планує свої дії та досягає поставлених цілей. І також у дитини розвивається така особистісна якість як самоактуалізація, тобто дитина починає реалізовувати свій потенціал [27].

Наступна якість – це соціабельність, тобто здатність людини до спілкування з іншими людьми, встановлення з ними позитивних стосунків [81].

У цьому віці дитина починає активно взаємодіяти з однолітками, у неї формуються перші дружні стосунки також вчиться спілкуватися з дорослими та однолітками, встановлювати з ними позитивні стосунки.

Серед ознак розвитку соціальності дитини виділимо такі:

- Дитина проявляє інтерес до спілкування з іншими людьми [28]. Вона хоче спілкуватися з однолітками, дорослими, брати участь у спільних заходах.

- Вона вчиться спілкуватися з різними людьми, а також вчиться розуміти їхні потреби, інтереси, почуття.

- Дитина починає встановлювати позитивні стосунки з іншими людьми [2]. А саме проявляє інтерес до інших людей, поважає їх, намагається допомогти їм.

Соціабельність дитини сприяє розвитку комунікативних здібностей, тобто дитина вчиться спілкуватися з іншими людьми, висловлювати свої думки та почуття, розуміти інших людей. Сюдиж віднесемо емоційну саморегуляція. Дитина керує своїми емоціями, спілкується з людьми, які мають різні емоції. Починається розвиток соціальної адаптації [36]. Особистість вчиться адаптуватися до різних соціальних ситуацій.

Розглянемо наступну особистісну якість, а саме мораль - це система цінностей, норм і правил поведінки, які регулюють відносини між людьми в суспільстві. Моральний розвиток дитини - це процес усвідомлення нею цих цінностей, норм і правил, а також формування у неї моральних почуттів і переконань [4].

У молодшому шкільному віці моральний розвиток дитини відбувається досить інтенсивно. Це пов'язано з рядом факторів, зокрема:

- Розвитком пізнавальних здібностей дитини. У молодшому шкільному віці дитина починає розуміти значення моральних норм і правил, може їх аналізувати та оцінювати.

- Вступом дитини до школи. Школа є важливим соціальним інститутом, який формує у дитини моральні цінності та норми поведінки.

– Розвитком спілкування дитини з однолітками [8]. Дружба з однолітками сприяє розвитку у дитини моральних почуттів, таких як співчуття, милосердя, взаємодопомога.

Для того щоб зрозуміти, що у школяра відбувається моральний розвиток, достатньо помітити в його поведінці наступне: він починає розуміти значення моральних норм і правил, може пояснити, що таке добре і що таке погано, що є правильним і що є неправильним. Учень починає керуватися моральними нормами і правилами у своїй поведінці. Він намагається робити те, що є правильним, і уникати того, що є неправильним; починає проявляти моральні почуття. Вона проявляє співчуття, милосердя, взаємодопомогу до інших людей [80].

Остання особистісна якість це цінності те, що є важливим для людини, що визначає її життєві орієнтири [22]. Цінності формуються в дитинстві під впливом багатьох факторів, перший з них, це - сім'я. Батьки є першими вчителями дитини, вони передають їй свої цінності. Далі - школа. Школа також відіграє важливу роль у формуванні цінностей дитини і останн, але не менш головне – товариші, адже дружба з однолітками також впливає на формування цінностей дитини.

У молодшому шкільному віці дитина починає формувати власні цінності. Це пов'язано з рядом факторів, наприклад:

– Розвитком пізнавальних здібностей дитини. У молодшому шкільному віці дитина починає розуміти значення різних цінностей, може їх аналізувати та оцінювати [70].

– Вступом дитини до школи. Школа є важливим соціальним інститутом, який формує у дитини цінності, такі як знання, освіта, успіх.

– Розвитком спілкування дитини з однолітками. Дружба з однолітками сприяє формуванню у дитини цінностей, таких як дружба, взаємодопомога, справедливість.

Якщо говорити про ознаки формування цінностей у дитини в молодшому шкільному віці, це може бути, наприклад, те, що дитина починає

проявляти інтерес до різних цінностей. Вона замислюється над тим, що є важливим у житті, що є цінним; або ж починає формувати власні цінності [1]. Вона може пояснити, що для неї є важливим, що вона цінує в житті.

Цінності людини починають впливати на її поведінку, тобто дитина починає робити вибір, керуючись своїми цінностями.

Формування цінностей у дитини сприяє розвитку таких особистісних якостей, як:

- Самосвідомість. Дитина починає розуміти, що вона є особистістю, у неї є свої цінності.
- Самоактуалізація. Учень прагне реалізувати свої цінності в житті.
- Відповідальність. Дитина вчиться відповідати за свої вчинки, спираючись на свої цінності [10].

Ефективна соціалізація учнів початкових класів можлива за умови створення сприятливого соціально-психологічного клімату в школі та сім'ї. Важливим є позитивний приклад дорослих, їхня підтримка та розуміння.

Перш за все, Школа повинна забезпечити всебічний розвиток дитини, сприяти її соціальному становленню. Для цього необхідно: створити сприятливі умови для навчання та виховання учнів, забезпечити їх доступ до знань і культури. Формувати позитивну мотивацію до навчання та творчості. Сприяти розвитку соціальних навичок і комунікативних здібностей учнів [13].

Окрім школи, треба пам'ятати, що сім'я також відіграє важливу роль у соціалізації дитини. Важливо, щоб батьки були авторитетом для дитини, щоб вона відчувала їхню любов і підтримку. Сім'я повинна: забезпечувати дитину емоційним комфортом, формувати позитивну самооцінку; вчити дитину правилам поведінки в суспільстві, моральним нормам; сприяти розвитку її творчих здібностей [16].

Отже, ефективна соціалізація учнів початкових класів сприяє їхньому всебічному розвитку, формуванню гармонійної особистості, здатної до успішного життя в суспільстві.

1.3 Відмінності між соціалізацією в традиційному та дистанційному навчанні

Соціалізація - це процес взаємодії особистості з оточуючим соціальним середовищем, який спрямований на формування соціальних навичок, цінностей, ролей та ідентичності.

В традиційному навчанні, яке відбувається в класі, соціалізація відбувається в основному через безпосередні контакти з однолітками та вчителями. Учні мають можливість спілкуватися, взаємодіяти, співпрацювати та конкурувати між собою [26]. Це допомагає їм розвивати навички спілкування, співпраці, лідерства, вирішення конфліктів тощо.

Дистанційне навчання, яке відбувається за допомогою інтернету, також може забезпечити соціалізацію учнів, але в іншому форматі. Учні можуть спілкуватися з однолітками та вчителями за допомогою онлайн-платформ, соціальних мереж, відеоконференцій тощо [21]. Це допомагає їм розвивати навички цифрового спілкування, співпраці в режимі реального часу, презентацій тощо.

В традиційному та дистанційному навчанні є ряд відмінностей у процесі соціалізації, якими цей процес відбувається:

Перш за все, зміни відбуваються у взаємодії та комунікації: якщо в традиційному навчанні присутній особистий контакт: Учні та викладачі можуть взаємодіяти особисто в класі, що сприяє розвитку соціальних навичок через безпосередню комунікацію та обмін емоціями [17].

Групова робота: Можливість спільної роботи в групах, що дозволяє учням взаємодіяти, обговорювати і вирішувати завдання разом.

То під час дистанційного навчання навпаки ми зустрічаємось із відсутністю фізичного контакту: Відсутність особистого взаємодії може призвести до відчуття ізоляції, зменшення можливостей для невербальної комунікації та розвитку особистих стосунків [12]. А на заміну групової

роботи приходиться використання віртуальних засобів: Інтерактивні онлайн-платформи та комунікаційні інструменти можуть допомагати учням взаємодіяти віртуально, але це може не замінити повноцінний особистий контакт[38].

Також значні зміни відбуваються в організації занять та під час спільної діяльності: у традиційному навчанні можемо спостерігати синхронність: заняття проводяться в реальному часі, що дозволяє створювати реальні ситуації взаємодії та спільної діяльності та фізичну присутність: учні мають можливість бачити одне одного, викладачі можуть здійснювати більш ефективний контроль навчального процесу [63].

Під час дистанційного навчання навпаки маємо асинхронність, тобто заняття можуть відбуватися в різний час для різних учнів, що може ускладнювати спільну діяльність та взаємодію, а також залежність від технологій: спільна діяльність може обмежуватися тим, наскільки ефективно використовуються віртуальні інструменти [45].

Наступну відмінність зустрічаємо під час розвитку соціальних навичок у традиційному навчанні маємо спільну культуру: взаємодія з іншими учнями в реальному світі допомагає розвивати соціальні навички, такі як емпатія, співпраця та взаєморозуміння. Та взаємодія з різними групами: учні можуть знаходитися в різних соціальних групах в школі, що сприяє розширенню їхнього соціального кола [72].

Під час дистанційного навчання: стикаємось з обмеженим соціальним контекстом: відсутність фізичної присутності може зменшити можливості для розвитку соціальних навичок та спільної культури. Та бажання соціальної ізоляції: деякі учні можуть відчувати відсутність соціальної підтримки та можливостей для спілкування [41].

Значні зміни також відбуваються у впливі на емоційний стан та здоров'я. Традиційне навчання – це соціальна підтримка: фізичний контакт та можливість отримати соціальну підтримку може сприяти емоційному

благополуччю учнів. Стабільність: регулярні зустрічі та рутини в школі можуть створювати стабільний соціальний контекст для учнів [8].

Дистанційне навчання напроти - відсутність фізичного контакту, що може впливати на емоційний стан та викликати відчуття самотності або стресу. Та розповсюджена у наш час - залежність від технологій: тривале використання екранів та ізоляція може впливати на фізичне і психічне здоров'я.

Враховуючи ці відмінності, важливо розробляти ефективні стратегії для підтримки соціально-емоційного розвитку учнів як у традиційному, так і в дистанційному навчанні [37].

Отже, соціалізація в традиційному та дистанційному навчанні має свої переваги та недоліки. Вибір формату навчання залежить від індивідуальних особливостей учня та його потреб.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи, можна сказати, що соціалізація - це процес засвоєння людиною соціальних норм, цінностей, ролей та моделей поведінки. Вона є важливою складовою розвитку особистості та відбувається протягом усього життя.

Вікові особливості соціалізації учнів початкових класів визначаються їхніми психологічними та соціальними потребами. У цьому віці діти активно досліджують навколишній світ, формують свої взаємини з однолітками та дорослими, усвідомлюють свою приналежність до певної соціальної групи.

Соціалізація в традиційному навчанні відбувається в умовах безпосереднього спілкування учнів з учителями та однолітками. Вона передбачає активну участь дітей у навчально-виховному процесі, а також їхнє залучення до різних позашкільних заходів.

Навідмінно від дистанційного навчання, яке вносить певні зміни в процес соціалізації учнів. Воно передбачає обмеження безпосереднього спілкування учнів з учителями та однолітками, а також зменшення кількості позашкільних заходів.

Тому варто пам'ятати, що соціалізація в дистанційному навчанні має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, вона дозволяє учням отримувати освіту незалежно від їхнього місцезнаходження та матеріального становища. З іншого боку, вона може призвести до обмеження соціальних контактів учнів, що може негативно позначитися на їхньому розвитку.

Отже, результати проведеного теоретичного аналізу свідчать про актуальність проблеми соціалізації в контексті дистанційного навчання. Виявлені відмінності у соціалізаційних процесах вказують на необхідність глибокого вивчення цієї проблеми та розробки ефективних стратегій підтримки соціальної адаптації учнів у віртуальному навчальному середовищі.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Психологічні складові соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання

Соціалізація - це процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, що дозволяє йому функціонувати як повноправний член суспільства. У початковій школі діти засвоюють нові норми та навички, які значною мірою впливають на психологічні складові соціалізації. Ось деякі з них:

- спілкування. Відвідуючи початкову школу, здобувачі освіти вчаться взаємодіяти з іншими людьми, висловлювати свої думки і почуття, слухати і розуміти інших;
- взаємодія - здатність співпрацювати з іншими людьми для досягнення спільної мети;
- взаємодопомога - здатність допомагати іншим людям у потребі;
- розв'язання конфліктів. Вступаючи у взаємодію з іншими, у дітей нерідко виникають суперечки між собою, тому саме у початковій школі слід розвивати здатність мирно вирішувати розбіжності з іншими людьми.

Дистанційне навчання може мати як позитивний, так і негативний вплив на психологічні складові соціалізації у дітей які здобувають освіту [22].

До позитивних наслідків можна віднести:

1. Розвиток навичок самоорганізації та самоконтролю.

Навчання дистанційно вимагає від учнів більшої самодисципліни та самостійності. Вони повинні навчитися самостійно планувати свій час,

розподіляти ресурси та контролювати свій прогрес. Це може бути непросто для молодших школярів, які ще не мають достатнього досвіду та навичок.

Самоорганізація - це здатність самостійно планувати та виконувати завдання. Вона включає в себе такі навички, як:

- встановлення цілей і завдань;
- розробка планів і графіків;
- управління часом і ресурсами;
- контроль прогресу.

Самоконтроль - це здатність керувати своїми думками, емоціями, почуттями та поведінкою. Вона включає в себе наступні навички:

- концентрація уваги;
- упорство і наполегливість;
- вміння справлятися з труднощами;
- вміння приймати рішення.

2. Збільшення кількості можливостей для спілкування. Учні початкових класів мають можливість спілкуватися з однокласниками та вчителями в режимі реального часу за допомогою відеоконференцій, чатів та інших онлайн-платформ [17]. Це сприяє розвитку їх комунікативних навичок, таких як:

- вміння висловлювати свої думки та ідеї;
- вміння слухати та розуміти інших;
- вміння брати участь у діалозі;
- вміння працювати в команді.

Відеоконференції та чати дозволяють учням бачити і чути одне одного в реальному часі. Це допомагає їм краще розуміти одне одного і ефективніше спілкуватися [47].

Крім того, дистанційне навчання може забезпечити учням більше можливостей для спілкування з людьми з різних країн та культур. Це може допомогти учням розвинути навички міжкультурної комунікації.

Але ж дистанційне навчання має і ряд негативних наслідків, до яких можна віднести:

1. Зменшення кількості живого спілкування. Учні початкових класів під час дистанційного навчання мають менше можливостей для живого спілкування з однокласниками та вчителями. Це може негативно позначитися на їхньому розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, взаємодопомога та вирішення конфліктів, про які вже було зазначено раніше.

– взаємодопомога - дистанційне навчання може ускладнити учням розвиток навичок взаємодопомоги, оскільки вони не можуть безпосередньо бачити потреби інших людей;

– співпраця - це здатність працювати з іншими людьми для досягнення спільної мети. Дистанційне навчання може ускладнити учням розвиток навичок співпраці, оскільки вони не можуть безпосередньо взаємодіяти один з одним;

– розв'язання конфліктів – дистанційна форма навчання може ускладнити учням розвиток навичок вирішення конфліктів, так як вони не можуть безпосередньо взаємодіяти один з одним [34].

2. Ускладнення адаптації до школи. Учні початкових класів, які навчалися дистанційно, можуть мати труднощі з адаптацією до традиційної школи після повернення до навчання в класі. Це пов'язано з тим, що вони не звикли до живого спілкування з однокласниками та вчителями, а також до дотримання шкільної дисципліни.

3. Збільшення ризику ізоляції та стигматизації. Під час дистанційного навчання учні можуть відчувати себе ізольованими від своїх однолітків. Це може призвести до стигматизації та проблем з психічним здоров'ям.

Ізоляція - це стан, при якому людина відчуває себе відокремленою від інших людей. Учні початкових класів можуть відчувати себе ізольованими від своїх однолітків, оскільки вони не можуть спілкуватися з ними в реальному світі. Це може призвести до почуття самотності та нудьги, а також

зниження рівня мотивації до навчальної діяльності та відвідування школи під час дистанційної форми навчання, що в свою чергу, може призвести до академічної неуспішності дитини [59].

Стигматизація - це негативний соціальний ярлик, який ставить людину в незручне становище. Учні початкових класів, які навчаються дистанційно, можуть відчувати себе стигматизованими, оскільки вони не навчаються в традиційній школі. Це може призвести до почуття сорому, провини та низької самооцінки [7].

Стигматизація в дистанційному навчанні для здобувачів освіти може виникати, наприклад, у зв'язку з різницею у доступі до технологій, рівнем підготовки батьків, особливими потребами дітей та іншими факторами. Ось кілька можливих ситуацій, де стигматизація може виникати в контексті дистанційного навчання для молодших школярів:

- недостатність технологічних ресурсів: деякі учні можуть не мати доступу до необхідного обладнання (наприклад, комп'ютера або Інтернету), що може призводити до відчуття відстороненості та виключеності в порівнянні з іншими учнями;

- рівень підтримки батьків: дистанційне навчання може вимагати активної участі батьків у навчальному процесі. Діти, яких батьки не можуть або не вміють підтримати, можуть відчувати себе менш компетентними;

- особливі освітні потреби: діти з особливими освітніми потребами можуть потребувати додаткової підтримки та адаптації матеріалів для дистанційного навчання, і якщо цього не враховують, це може призводити до відчуття неприйняття та стигматизації [29].

Для того щоб зменшити негативні наслідки дистанційного навчання на розвиток соціальних навичок учнів початкових класів, вчителям та батькам необхідно:

Створювати умови для живого спілкування. Учні початкових класів повинні мати можливість спілкуватися з однокласниками та вчителями в

режимі реального часу. Для цього можна використовувати відеоконференції, чати та інші онлайн-платформи.

Заохочувати учнів до спілкування. Вчителі та батьки повинні заохочувати учнів до спілкування з однокласниками та вчителями. Для цього можна організовувати спільні проекти, заняття та заходи.

Створювати позитивну атмосферу у віртуальному класі. У класі повинна панувати атмосфера взаємодопомоги та підтримки. Це допоможе учням відчувати себе комфортно та безпечно в процесі спілкування.

Отже, дистанційне навчання має і позитивні, і негативні впливи на психологічні складові соціалізації учнів початкових класів. Позитивні аспекти можуть включати більш гнучкий графік навчання, можливість розвивати навички самодисципліни та самостійності, а також доступ до різноманітних онлайн-ресурсів [81].

Проте є негативні наслідки, які можуть виникнути, зокрема щодо соціальних навичок учнів та процесу соціалізації в цілому. Для зменшення цих наслідків важливо створювати можливості для живого спілкування та соціалізації, які можуть включати в себе відеоконференції з однолітками, спільні проекти, взаємодію з учителями та однокласниками через онлайн-платформи тощо [61].

Вчителі та батьки грають важливу роль у створенні позитивної атмосфери в дистанційному навчанні, заохочуючи учнів до активного спілкування, надавання підтримки та стимулюючи позитивну динаміку в класі. Крім того, важливо слухати дітей, розуміти їхні потреби та створювати умови для їхнього комфорту під час навчання в онлайн-середовищі.

Збалансований підхід до дистанційного навчання, який враховує як позитивні, так і негативні аспекти, може допомогти забезпечити якісну освіту та підтримати успішний процес соціалізації дітей.

2.2. Дослідження соціалізації учнів початкових класів

Для дослідження психологічних складових соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання було обрано наступні методики:

1. Методика «Мій клас»

Методика «Мій клас» є соціометричною методикою, яка використовується для вивчення положення дитини в колективі. Методика є доступною і зрозумілою для молодших школярів, оскільки не вимагає від них абстрактного мислення.

Для проведення даної методики необхідний бланк-малюнок класу (див. Додаток А), олівець.

Інструкція: До уваги учнів пропонується листок з малюнком класу. На малюнку зображені всі учні класу, в тому числі і сам учень, який виконує завдання. Учень повинен відзначити на малюнку себе і свого товариша.

Психологу важливо звернути увагу на наступні моменти:

- З ким із учасників ситуації ототожнює себе досліджуваний?
- Яке місце в класі він відводить ідентифікованому з собою персонажу?
- Який зміст занять, емоційно значимий для школяра?

Аналіз результатів:

- ідентифікація з позиціями, що вказують на вираженість пізнавальних інтересів (розв'язання завдання біля дошки, спільне читання книги, питання, що задаються вчителю), свідчить про адекватність соціально-психологічного та навчального статусу молодшого школяра;
- позиція «один, далеко від вчителя» вказує на труднощі адаптації до перебування в класному колективі;
- ототожнення себе з дітьми, що стоять у парі, разом грають, є доказом благополучної соціально-психологічної позиції дитини;

– місце поряд з учителем вказує на те, що вчитель є значущою особою для досліджуваного, і досліджуваний ототожнює себе з учнем, прийнятим вчителем;

– ігрова позиція не відповідає навчальній позиції [78].

2. Методика «Сходинок»

Мета даної методики полягає у дослідженні уявлень дитини про саму себе і те, як на думку респондента, її оцінюють інші.

Для проведення дослідження необхідний малюнок зі сходами (див. Додаток Б) та олівець.

Інструкція: психолог показує учню малюнок зі сходами і пояснює, що на перших трьох сходах знаходяться «погані» діти «дуже погані», «найгірші» (саме такі вирази слід використовувати). Чим вище сходи тим краще там діти і на трьох верхніх сходах знаходяться «дуже хороші», «найкращі», розумні, добрі, слухняні діти. На середній сході не хороші і не погані учні. І просить респондента показати на яку сходику він би поставив себе [21].

Після відповіді, слід задати опитуваному питання які допоможуть краще оцінити результати, а саме:

1. Ти такий насправді чи хотів бібули саме таким?
2. Познач сходику на якій би ти хотів бути?
3. Як ти вважаєш, на яку сходику тебе поставила б мама?

Аналіз результатів:

Перше на що треба звернути увагу – це на яку сходику поставила себе дитина. Для дитини дошкільного віку вважається нормою ставити себе на найвищі сходи, для дітей початкових класів норма – це вище середньої сходи. Якщо учень ставить себе на нижні сходи – це говорить про низьку самооцінку, погане ставлення до себе, невпевненість у власних силах, на саму нижню – серйозне порушення у структурі самосвідомості особистості.

Для того щоб зрозуміти про ставлення батьків до учня слід проаналізувати відповіді щодо того куди його поставили мама (тато чи родичі), в ідеалі мама повинна поставити дитину на найвищу сходинку, щодо родичів – це можуть бути друга – третя сходинка зверху.

3. Методика «День народження» (М. Панфілова)

Мета методики полягає у тому щоб визначити потреби дитини у спілкування і її емоційні переваги у спілкуванні як показник якості протікання адаптації.

Для проведення методики необхідні: аркуш паперу, олівці або фломастери.

Інструкція: для початку, дитину слід підвести до теми методики за допомогою розмови про її день народження. Запитати: «Що найбільше запам'яталось?», «Який найкращий подарунок їй дарували?» тощо.

Після розмови учням пропонується намалювати головні атрибути до дня народження, а саме: святковий стіл та 5 стільців.

Після цього треба намалювати за столом всіх кого дитина хоче запросити на свій день народження. Та пояснити, що якщо стільців було мало – їх можна додати, якщо багато - залишити вільними [31].

Обробка результатів:

1. Потреба в спілкуванні:

- використані всі «стілчики», додаються нові - бажає спілкуватися в широкому колі;

- «стілчики» забираються - бажає спілкуватися лише з близькими людьми;

- вибирає іграшки, предмети - несформованість потреби в спілкуванні;

2. Емоційні переваги: люди розташовуються поруч з дитиною - близькі, довірчі, приємні відносини.

3. Значущість соціального оточення:

- кількісне переважання людей або предметів - наявність досвіду спілкування з ними;

- відмічається статеве переважання в спілкуванні (хлопчики, дівчинки);
- переважання якої-небудь групи (сім'я, двір), значущість відповідного середовища в спілкуванні.

4. Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації (Н. Г. Лусканова)

Мета анкети полягає в тому, щоб визначити, наскільки учень мотивований до навчання в школі.

Анкета складається з 10 питань, на які учень відповідає за допомогою шкали від 0 до 3 балів. Залежно від кількості набраних балів, можна визначити рівень шкільної мотивації учня [12].

Інструкція:

Уважно прочитай кожне запитання та постав позначку в кружечку, відповідаючи на нього (див. Додаток В).

Обробка та інтерпретація результатів проводиться за ключем.

Учень з високим рівнем шкільної мотивації проявляє позитивне ставлення до навчання, у нього є бажання отримувати хороші оцінки, він активно працює на уроках, не відволікається, захоплений навчальним матеріалом.

Учень зі середнім рівнем шкільної мотивації проявляє позитивне ставлення до навчання, але у нього можуть бути періоди зниженої мотивації, він може відволікатися на уроках, не завжди докладает максимум зусиль для отримання хороших оцінок.

Учень з низьким рівнем шкільної мотивації проявляє негативне ставлення до навчання, у нього відсутнє бажання отримувати хороші оцінки, він пасивно працює на уроках, часто відволікається, не захоплений навчальним матеріалом [75].

2.3 Психологічний і статистичний аналіз результатів констатувального експерименту

У дослідженні брали участь 30 респондентів – учні 3-4-х класів гімназії №4 міста Северодонецьк Луганської області (заклад переміщено на територію підконтрольну Україні) (див. Додаток Г).

З них, учнів 3-А класу – 7 осіб; 3-Б класу – 9; 4-А клас – 8 дітей; 4-Б клас – 6 осіб (див. рис 2.1).

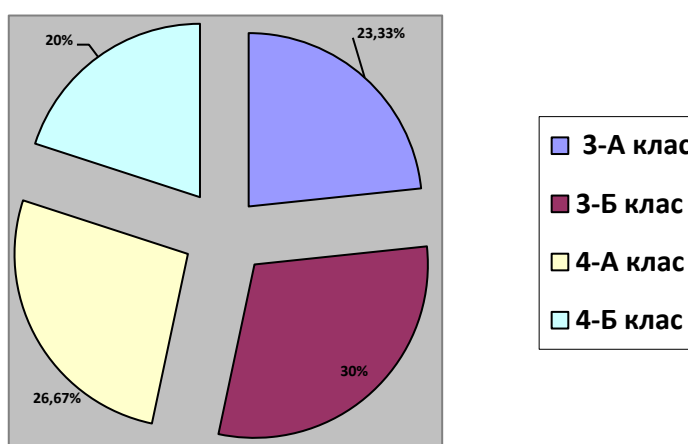

Рис. 2.1. Сегментнограма розподілу респондентів за кількістю осіб у кожному класі

На першому етапі дослідження було використано методику діагностики «Мій клас» щодо вивчення положення дитини в колективі (див. табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Аналіз результатів дослідження за методикою діагностики «Мій клас»

№ позиції	Назва позиції	Кількість учнів
1	Один, далеко від вчителя	5
2	Ототожнює себе з дітьми, що стоять у парі	15
3	Місце поряд з вчителем	9
4	Ігрова позиція	1

За результатами обробки даної методики було виявлено, що 5 учнів з 30 (16,67%) мають труднощі з адаптацією у класному колективі; 15 респондентів (50%) доказ благополучної соціально-психологічної позиції; 9 осіб (30%) ототожнюють себе з роллю ученика, значущою людиною є вчитель; 1 учень (3,33%) займає ігрову роль, яка не відповідає навчальній позиції.

Для більш наочного відображення результати дослідження було узагальнено та представлено на сегментограмі (див. рис. 2.2).

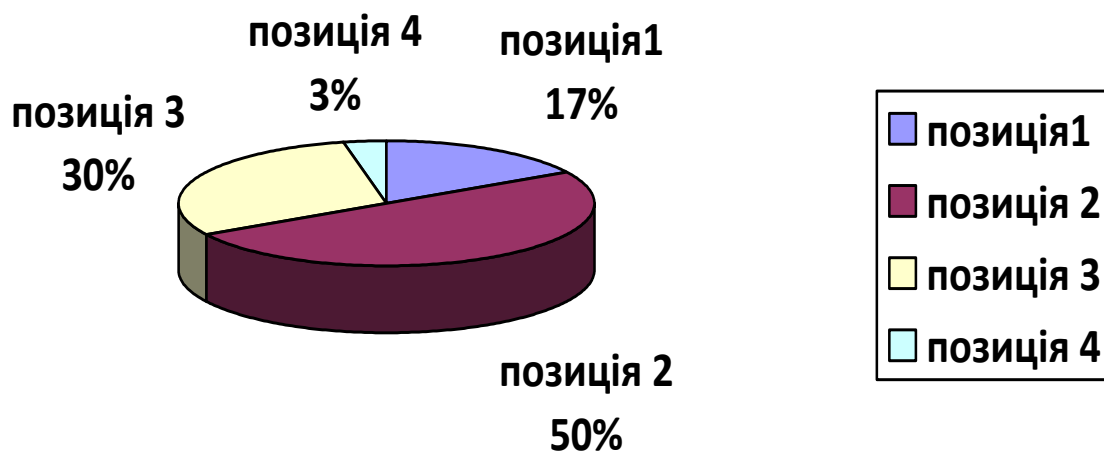

Рис. 2.2 Сегментограма розподілу результатів дослідження за методикою діагностики «Мій клас»

17% учнів мають труднощі з адаптацією у класному колективі. Ці учні можуть відчувати себе ізольованими або відстороненими від інших учнів. Вони можуть мати проблеми з встановленням контактів або з прийняттям правил і норм класу.

50% мають благополучної соціально-психологічної позиції. Ці учні добре адаптовані до класного колективу. Вони мають позитивні стосунки з іншими учнями та вчителями. Вони відчують себе комфортно в класі і впевнені в собі.

30% респондентів - ототожнюють себе з роллю учня, значущою людиною є вчитель. Ці учні добре усвідомлюють свою роль у класі. Вони вважають, що навчання є важливим і що вчителі відіграють важливу роль у їхньому навчанні.

3% - займає ігрову роль, яка не відповідає навчальній позиції. Цей учень може мати проблеми з навчанням або з мотивацією. Він може бути відволікати від уроків або не виконувати домашні завдання.

У цілому, результати сегментограми показують, що в класі є як учні, які добре адаптовані, так і учні, які мають проблеми з адаптацією. Важливо звернути увагу на учнів, які мають труднощі, щоб допомогти їм адаптуватися до класного колективу і досягти успіху в навчанні.

На другому етапі дослідження було застосовано методику діагностики самооцінки «Сходишки» (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Результати дослідження за методикою діагностики самооцінки
«Сходишки»**

Рівень самооцінки учнів	Кількість респондентів
Занижена самооцінка	6 осіб
Адекватна самооцінка	14 осіб
Висока самооцінка	10 осіб

За результатами дослідження за методикою можна сказати, що 6 осіб (20%) з вибірки мають занижену самооцінку; у 14 дітей (46,67%) адекватний рівень самосприйняття та у 10 респондентів (33,33%) самооцінка вище адекватної.

Для більш наочного представлення результати дослідження було сформовано та відображено на сегментограмі (див. рис. 2.3).

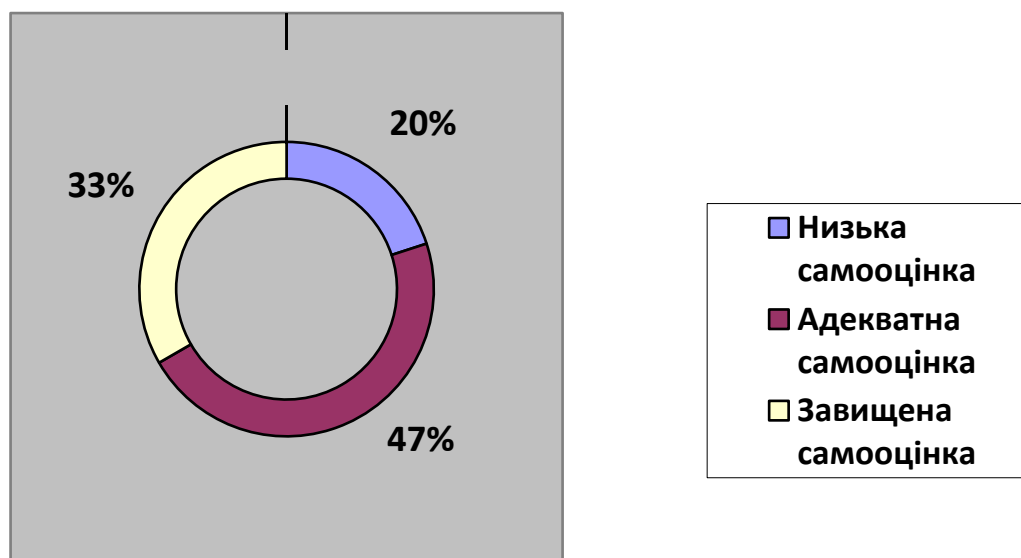

Рис. 2.3 Сегментограма розподілу результатів дослідження за методикою діагностики «Сходинки»

За результатами, які відображено на сегментограмі, 20% осіб з вибірки мають занижену самооцінку. Ці учні можуть відчувати себе невпевненими в собі і своїх здібностях. Вони можуть мати низьку самооцінку своїх досягнень і своїх можливостей.

47% респондентів мають адекватний рівень самосприйняття. Ці учні мають реалістичний погляд на себе і свої можливості. Вони відчують себе впевненими в собі і в своїх силах.

33% респондентів мають самооцінку вище адекватної. Ці учні можуть мати завищене самолюбство і переоцінювати свої здібності. Вони можуть бути самовпевненими і амбіційними.

Третім етапом дослідження було використання методики діагностики «День народження».

За даною діагностичною методикою маємо такі результати:

Потреба в спілкуванні – більшість дітей, а саме 22 особи бажають спілкуватися у широкому колі; 6 осіб мають бажання спілкуватися тільки з близькими їм людьми; та 2 здобувача освіти мають несформовані потреби у спілкуванні.

Щодо емоційних переваг та значущості соціального оточення – для більшості учнів значущим соціальним оточенням є батьки та однокласники.

Для більш наочного розуміння результати дослідження за методикою «День народження» було відображено на діаграмі (див. рис. 2.4).

Рис. 2.4. Діаграма розподілу результатів дослідження за методикою «День народження»

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що більшість дітей мають високу потребу в спілкуванні. Вони прагнуть до встановлення контактів з великою кількістю людей, їм важливо бути в центрі уваги та отримувати увагу від інших. Це може бути пов'язано з їх віковими особливостями, адже діти в цьому віці активно розвиваються та пізнають світ, вони потребують спілкування для того, щоб отримувати інформацію та ділитися своїми думками та почуттями.

Невелика кількість дітей мають потребу в спілкуванні тільки з близькими їм людьми. Це може бути пов'язано з тим, що вони мають певні труднощі в спілкуванні з іншими, наприклад, сором'язливість або боязнь відторгнення.

Дві дитини мають несформовані потреби у спілкуванні. Це може бути пов'язано з різними факторами, наприклад, із психологічними проблемами, проблемами в сім'ї або з особливими потребами.

Щодо емоційних переваг та значущості соціального оточення, то для більшості учнів значущим соціальним оточенням є батьки та однокласники. Це означає, що вони отримують емоційну підтримку та відчують себе щасливими, коли знаходяться в суспільстві цих людей.

На основі сегментограми можна зробити висновок, що для більшості дітей важливе спілкування з іншими людьми. Вони прагнуть до встановлення близьких стосунків з батьками та однокласниками. Це є важливою умовою для їхнього нормального розвитку та благополуччя.

Наступним етапом проведення емпіричного дослідження було використання анкети для оцінювання рівня шкільної мотивації (див. Додаток В, табл. В.1; табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Результати дослідження за методикою діагностики рівня шкільної мотивації

№ рівня	Бали	Кількість учнів
1	25-30	7
2	20-24	12
3	15-19	9
4	10-14	2
5	Менше 10	0

Отже, більшість учнів (40%) мають другий рівень шкільної мотивації – гарна шкільна мотивація; 23% учнів отримали перший – високий рівень шкільної мотивації; 30% третій рівень, що говорить про позитивне

ставлення до школи в цілому; та два учні (7%) мають низьку шкільну мотивацію.

Для більш наочного уявлення даних, отриманих за анкетною визначення рівня шкільної мотивації, результати було сформовано і відображено на гістограмі (див. рис 2.5).

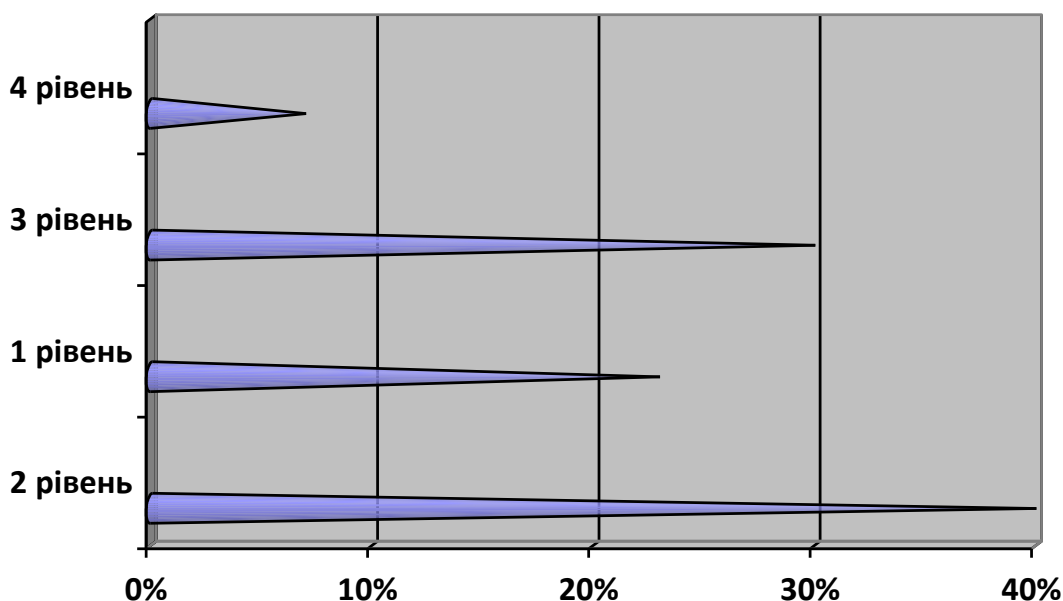

Рис 2.5. Гістограма розподілу результатів дослідження за методикою визначення рівня шкільної мотивації

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що більшість учнів мають високий рівень шкільної мотивації. Вони проявляють інтерес до навчання, готові до роботи та досягають успіхів у школі.

Невелика кількість учнів мають низьку шкільну мотивацію. Це може бути пов'язано з такими факторами, як:

- проблеми в навчанні, які викликають у дітей розчарування та невпевненість у собі;
- негативний досвід навчання в школі, який викликає у дітей небажання вчитися;
- особисті проблеми та труднощі, які відволікають дітей від навчання.

Висновки до розділу 2

Для дослідження психологічних складових соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання було обрано наступні методики: методика «Мій клас», яка є соціометричною методикою і використовується для вивчення положення дитини в колективі; методика «Сходинки», мета якої полягає у дослідженні уявлень дитини про саму себе і те, як на думку респондента, її оцінюють інші; методика «День народження» (М. Панфілова), мета якої полягає у тому, щоб визначити потреби дитини у спілкуванні і її емоційні переваги у спілкуванні як показник якості протікання адаптації; анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації (Н. Г. Лусканова), мета якої полягає в тому, щоб визначити, наскільки учень мотивований до навчання в школі.

На основі отриманих результатів за проведеними методиками, можна зробити висновок, що соціалізація даної вибірки респондентів є в цілому благополучною. Більшість учнів мають високий рівень самосприйняття, адекватну самооцінку та високий рівень шкільної мотивації. Вони добре адаптовані до класного колективу, мають позитивні стосунки з іншими учнями та вчителями, відчують себе комфортно під час онлайн зустрічей, а також під час живого спілкування.

Однак, є певні групи учнів, які потребують додаткової уваги та підтримки. Це учні з низькою самооцінкою, з низьким рівнем шкільної мотивації та з труднощами в адаптації до класного колективу.

Важливо звернути увагу на цих учнів та створити психологічні умови для сприяння соціалізації здобувачів освіти під час дистанційного навчання, щоб допомогти їм подолати труднощі та досягти успіху.

Саме це є підставою для розробки програми соціально-психологічного тренінгу, який був би спрямований на формування психологічних умов в колективі для сприяння соціалізації учнів в умовах дистанційного навчання.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

3.1. Програма соціально-психологічного тренінгу «Я і соціальне оточення»

Для сприяння соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання було розроблено та впроваджено соціально-психологічний тренінг на тему: «Я і соціальне оточення» (див. табл. 3.1).

Мета тренінгової програми: Розвиток соціальної компетентності учнів молодших класів, сприяння формуванню навичок ефективної комунікації та позитивних стосунків у соціальному оточенні.

Завдання тренінгу:

1. Розуміння важливості взаємодії та співпраці з іншими людьми.
2. Розвиток навичок слухання та вміння висловлювати свої думки і почуття.
3. Формування навичок вирішення конфліктів та управління стресом у спілкуванні.
4. Встановлення позитивних стосунків з однокласниками, вчителями та іншими членами соціального оточення.
5. Сприяння відчуттю власної важливості в групі та розвитку віри в себе.

Очікування від тренінгу:

1. Після завершення тренінгу учні зможуть краще розуміти і контролювати свої емоції у спілкуванні з іншими.
2. Учні зможуть встановлювати позитивні стосунки з однокласниками та іншими особами в своєму соціальному оточенні.
3. Вони розвинуть навички ефективної комунікації, які допоможуть їм висловлювати свої думки та почуття.

4. Учні зможуть краще вирішувати конфлікти та вмітимуть працювати разом у команді.

5. Тренінг допоможе учням підвищити віру в себе та свою важливість у групі.

Таблиця 3.1

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ТРЕНІНГУ

ЗМІСТ	Час
Заняття № 1 – «Ми – друзі» Мета: налагодження дружної та довірливої атмосфери у класі, спонукання учнів розповісти про себе та дізнатися більше про своїх однокласників.	50 хв.
Заняття № 2 – «Лідерство зсередини» Мета: формування навичок роботи в команді. Виявлення лідерських якостей особистості серед учнів.	50хв.
Заняття № 3 – «Я і мій друг» Мета: допомогти учням класу краще зрозуміти себе та інших, навчитися спілкуватися та взаємодіяти один з одним конструктивно, що допоможе запобігти булінгу.	50хв.
Заняття № 4 – «Дружні рибки» Мета: розвиток самоаналізу та навичок спілкування у групі; сприйняття дружної атмосфери у класі.	55хв.
Заняття № 5 – «Острів страху» Мета: розвивати навички розуміння, управління та подолання страхів у безпечному та підтримуючому середовищі групи.	50хв.
Заняття № 6 – «Острів страху» (Продовження) Мета: полягає в розширенні знань та розвитку навичок, пов'язаних із розумінням, управлінням та подоланням страху в житті учасників.	55хв.

Продовж. табл. 3.1

Заняття № 7 - «Світ моїх емоцій» Мета: розвивати навички розуміння, виразу та управління власними емоціями, підвищувати емоційну грамотність та створювати сприятливе емоційне середовище для учасників.	50хв.
Заняття № 8 – «Моя мотивація» Мета: сформувати в дітей позитивне ставлення до навчання, розвинути в них пізнавальні інтереси, мотивацію досягнення, вміння ставити цілі та досягати їх.	55хв.
Заняття № 9 – «Конфлікти: як їх уникнути та вирішити» Мета: надати учням молодших класів розуміння природи конфліктів; розвивати вміння розпізнавати конфлікти та їх причини; навчити учнів конструктивним способам вирішення конфліктів.	50хв.
Заняття № 10 – «Картина світу» Мета: краще розуміти себе та інших, розвивати творчість та виразність, а також ставити перед собою цілі для покращення свого майбутнього.	60хв.

Заняття № 1

Тема: Ми - друзі

Мета: налагодження дружної та довірливої атмосфери у класі, спонукання учнів розповісти про себе та дізнатися більше про своїх однокласників.

Тривалість: 50хв.

Вступне слово:

Добрий день, діти!

Сьогодні ми проведемо тренінг, який допоможе нам познайомитися ближче, дізнатися більше про наших однокласників і створити дружню атмосферу в класі.

Ми будемо виконувати різні вправи, які допоможуть нам розслабитися, проявити творчість і краще зрозуміти один одного.

1. «Обіймемося»

Час проведення - 15 хв.

Мета цієї вправи полягає в тому, щоб допомогти учням розслабитися та зосередитися, а також сприяти їхньому емоційному та соціальному розвитку.

Інструкція: Учням пропонується закрити очі та сісти як можна зручніше. Далі діти відправляються у віртуальну подорож з одним із своїх однокласників.

Психолог: закрийте очі та уявіть місце, а може країну, в якій ви б хотіли зараз опинитися разом зі своїм однокласником... уявіть як ви нарешті зустрілися та обіймаєтесь... що це за місце?... що знаходиться навколо вас?... пофантазуйте... яка погода зараз?

Діти по черзі розповідають де вони побували, з ким саме. Що вони бачили та чим займалися під час подорожі [10].

2. «Вгадаймо факти»

Час проведення - 10 хв.

Мета: розвиток критичного мислення, вміння аналізувати інформацію та виявленні бажання створювати і підтримувати комунікацію в групі.

Інструкція: Психолог дає завдання здобувачам освіти вигадати три факти про те як вони провели літо, один з яких не правдивий. Діти по черзі називають факти, а інші вгадують не правду та пишуть номер факту чат [10].

Питання для обговорення

1. Що нового ви дізналися про своїх однокласників?
2. Які факти були найцікавішими?
3. «Малюнок мого літа»

Час проведення - 25 хв.

Мета цієї вправи полягає в розвитку творчих та виразних навичок у дітей, а також в підтримці їхньої емоційної регуляції та релаксації.

Обладнання: аркуші паперу, олівці (ручка, фломастери, фарби), відеоролик або аудіозапис з мелодією.

Інструкція: Дітям пропонується згадати свої літні канікули та намалювати найяскравішу подію літа [74]. (Під час малювання психолог вмикає музику для релаксації, наприклад, шум води або спів пташок)

Питання для обговорення:

Як ви називаєте свою картину?

Що ви намалювали?

Де відбулася подія, яку ви намалювали?

Хто був присутній на цій події?

Які почуття ви відчували під час цієї події?

Що вам найбільше запам'яталося з цієї події?

Заключне слово:

Діти, сьогодні ми багато дізналися один про одного. Ми навчилися слухати і чути один одного, поважати думку інших і знаходити спільну мову.

Я хочу, щоб ви запам'ятали, що дружба - це найважливіше, що є в житті. Дружні люди завжди підтримують один одного, допомагають у важкі моменти і завжди раді зустрічі.

Заняття № 2

Тема: Лідерство зсередини

Мета: Формування навичок роботи в команді. Виявлення лідерських якостей особистості серед учнів.

Тривалість: 50хв.

Вступне слово:

Добрий день, діти!

Сьогодні ми поговоримо про лідерство. Що таке лідер? Лідер - це людина, яка здатна вести інших за собою, мотивувати їх до досягнення

спільної мети. Лідери можуть бути будь-якого віку, вони можуть бути різними за характером і зовнішністю. Але всі вони мають одну спільну рису - вони вірять у себе і в свої можливості.

Мета нашого тренінгу - допомогти вам розвинути лідерські якості. Ми будемо виконувати різні вправи, які допоможуть вам краще пізнати себе, свої сильні та слабкі сторони, а також навчитися працювати в команді.

1.«Це про мене»

Час проведення - 10 хв

Мета: допомагає визначити, які ствердження співпадають з індивідуальними переконаннями та відчуттями, а також стимулює учасників більше дізнатися про себе та інших учасників групи.

Інструкція: Психолог називає фразу з протилежностями, наприклад: «Я більше люблю какао, ніж чай»; «Вважаю, що Привид Києва крутіший, ніж Людина-Павук». Той, хто згоден із твердженням, піднімає руку і викрикує «Це про мене!»

Ось приклади тверджень для вправи "Це про мене":

- "Я вважаю, що читання книг веселіше, ніж дивитися телевізор."
- "Мені подобається більше займатися спортом, ніж грати в комп'ютерні ігри."
- "Я вірю в те, що справжні друзі важливіші, ніж багатство."
- "Мені подобається більше подорожувати на поїзді, ніж на автомобілі."

Учасники групи можуть реагувати на ці твердження відповідно до власних переконань та відчуттів, відзначаючи "Це про мене!" при згоді та виносячи на розгляд психолога будь-які споріднені теми або питання. Це може створити можливість для обговорення цінностей, переконань і вподобань учасників групи [69].

2.«Протилежності»

Час проведення - 20 хв

Мета вправи полягає в розвитку навичок аргументації, критичного мислення та вміння вислуховувати думки інших. Ця вправа сприяє активному обговоренню протилежних поглядів на питання і розвиває навички комунікації та виявлення спільних підходів.

Інструкція: Психолог об'єднує клас у дві групи. Кожній групі дається твердження, до якого треба зібрати аргументи «за». Приклади тверджень: «Зимові канікули кращі, ніж літні» — «Літні канікули кращі, ніж зимові»;

Через 10 хвилин кожна група обирає мовця, який зачитує свої аргументи іншій половині класу. І навпаки. Яка група набере більше аргументів — виграє [10].

Питання для обговорення:

- Чи змінили ви свою думку про твердження після обговорення?
- Які нові ідеї ви отримали під час обговорення?

3.«Що тут сталося?»

Час проведення - 15 хв

Мета: розвитк творчої уяви, комунікативних навичок та співпраці учнів. Ця вправа сприяє розвитку креативного мислення та здатності розповідати історії, а також сприяє розвитку навичок слухання та співпраці.

Інструкція: Учнів треба об'єднати у три команди. Кожній команді дається картинка з незвичним сюжетом (дивіться нижче) та пропонується за дві хвилини скласти власну історію: «Як думаєте, що тут сталося?» Після обговорення один з учнів має 5 хвилин, щоб розповісти всьому класу що ж сталося на цій картинці [59].

Питання для обговорення:

1. Чия історія вам сподобалось найбільше?
2. Що цікаве вам запам'яталось?
3. Чи хотіли б ви щось змінити в своїй історії?

4. Вправа «Прогноз погоди» (Рефлексія)

Час проведення - 5 хв

Мета вправи: дати учасникам можливість виразити свої емоційні стани та відчуття у формі аналогії з погодою. Ця вправа може бути корисною для ведення рефлексії та самооцінки свого емоційного стану в груповому контексті. Ця вправа може бути корисною для психологічних групових сесій, навчання емоційній грамотності та розвитку спільного розуміння емоцій в групі.

Інструкція: Охарактеризуйте свій емоційний стан у вигляді погоди. Наприклад, «Хмарно, без опадів» (пишуть смайли в чаті) [11]

Питання для обговорення:

1. Що означає ваш смайл?
2. Як би ви могли покращити свій настрій?

Заключне слово

Діти, сьогодні ми багато дізналися про лідерство. Ми навчилися працювати в команді, приймати рішення та вирішувати конфлікти. Я впевнений, що ці навички допоможуть вам у житті.

Я хочу, щоб ви запам'ятали, що лідерство - це не про те, щоб бути найкращим у всьому. Це про те, щоб бути готовим взяти на себе відповідальність, мотивувати інших і допомагати їм досягати успіху.

Заняття № 3.

Тема: Я і мій друг

Мета заняття: Допомогти учням класу краще зрозуміти себе та інших, навчитися спілкуватися та взаємодіяти один з одним конструктивно, що допоможе запобігти булінгу.

Тривалість: 50хв

Вступне слово:

Вітаю, діти!

Сьогодні ми поговоримо про дружбу. Дружба - це дуже важлива частина нашого життя. Друзі завжди поруч у радості та в горі. Вони завжди готові допомогти один одному.

Ми поговоримо про те, що таке дружба, як вибрати справжніх друзів і як бути хорошим другом.

4. Інформаційний блок "Що таке дружба?"

Час проведення - 15хв

Мета: Розкрити зміст понять «дружба», «друг».

Психолог: Діти, сьогодні ми поговоримо про дружбу. Що таке дружба?

Діти: Дружба - це коли люди люблять один одного, довіряють один одному, допомагають один одному.

Психолог: Правильно. Дружба - це особливі відносини між людьми, які засновані на взаємній любові, довірі, підтримці та розумінні. Дружба - це дуже важлива частина життя людини. Друзі завжди поруч у радості та в горі. Вони завжди готові допомогти один одному.

Психолог: Давайте обговоримо, що означає бути другом.

Діти: Бути другом - це означає бути добрим, чуйним, уважним, справедливим.... Це означає бути готовим допомогти другу в будь-яку хвилину... Це означає бути вірним і надійним....

Психолог: Правильно. Бути другом - це робити все можливе, щоб наш друг був щасливий.

Запитання для обговорення:

- Чому дружба так важлива?
- Які дії можуть допомогти нам стати хорошими друзями?

2.«Я хороший друг»

Час проведення - 10хв

Мета: налаштування учнів на взаємодію, аналіз особистих позитивних якостей.

Інструкція: Для того, щоб зрозуміти з якими дітками хочеться дружити, пропоную вам зробити вправу. Для цього назвіть своє ім'я та закінчіть речення: «Я хороший друг тому, що я...». Наприклад: я психолог (ім'я, по-батькові). Я хороша подруга тому, що я ... вмію уважно вислухати, підтримати [61].

3. Інформаційний блок "Як вибрати справжніх друзів?"

Час проведення - 15хв

Психолог: А тепер давайте поговоримо про те, як вибрати справжніх друзів.

Психолог розповідає дітям про критерії вибору справжніх друзів:

- Друзі повинні бути схожими на вас. Вам має бути цікаво проводити час разом.
- Друзі повинні бути добрими і чуйними. Вони повинні поважати вас і ваших близьких.
- Друзі повинні бути вірними і надійними. Вони завжди будуть поруч у радості та в горі.

Діти обговорюють, які критерії вони вважають важливими:

Діти: Я вважаю, що важливо, щоб у друга були схожі інтереси, щоб він був добрим і справедливим, щоб він завжди був готовий допомогти.

Психолог: Правильно. Важливо вибирати друзів, з якими вам буде комфортно і цікаво.

Запитання для обговорення:

- Як ви вибираєте друзів?
- Які критерії ви вважаєте важливими?
- Як ви дізнаєтеся, що хтось є справжнім другом?

4. Вправа "Важливі якості друга"

Час проведення - 10хв

Мета: Надати дітям можливість обговорити важливі якості друга; допомогти дітям зрозуміти, що таке справжня дружба; розвивати навички спілкування та взаємодії з іншими людьми.

Інструкція: Психолог пропонує дітям подумати про важливі якості друга. Діти записують свої думки на листочках і потім по черзі зачитують їх.

Психолог: Давайте обговоримо, які якості ми написали.

Діти обговорюють, які якості вони вважають важливими для дружби.

Психолог: Я вважаю, що це дуже важливі якості. Такі друзі завжди будуть поруч і допоможуть вам у важкій хвилині [61].

Заключне слово:

Діти, сьогодні ми багато дізналися про дружбу. Ми навчилися вибирати справжніх друзів і бути хорошими друзями.

Підводячи підсумки, хочу сказати, що дружба - це найважливіше, що є в житті. Дружні люди завжди підтримують один одного, допомагають у важкі моменти і завжди раді зустрічі.

Заняття № 4.

Тема: Дружні рибки

Мета: Розвиток самоаналізу та навичок спілкування у групі. Сприйняття дружної атмосфери у класі.

Тривалість: 55хв.

Вступне слово:

Добрий день, діти!

Сьогодні ми продовжимо говорити з вами про дружбу. Хто пам'ятає що саме ми обговорювали на минулому занятті? Чудово! Тоді давайте продовжувати цікаву вам тему.

1. Інформаційний блок "Як спілкуватися з друзями?"

Час проведення - 10хв

Мета: Ознайомити дітей з правилами спілкування з друзями; навчити дітей спілкуватися з друзями в конструктивний спосіб за допомогою арт-терапевтичних вправ

Психолог: Діти, сьогодні ми поговоримо про те, як спілкуватися з друзями.

Психолог розповідає дітям про правила спілкування з друзями:

- Будьте уважні до свого друга. Слухайте його, не перебиваючи.
- Будьте чесними з своїм другом. Не обманюйте його.
- Будьте терплячі до свого друга. Не ображайтеся на нього за дрібниці.

- Будьте готові допомогти своєму другу. Не залишайте його в біді [34].

Діти обговорюють, як вони спілкуються зі своїми друзями:

Діти: Я завжди слухаю свого друга, коли він розповідає мені про свої проблеми. Я ніколи не обманюю його. Я завжди прощаю йому його помилки. Я завжди готовий допомогти йому, коли він потребує допомоги.

Психолог: Правильно. Ці правила допоможуть вам зберегти дружбу.

Запитання для обговорення:

- Як ви спілкуєтеся зі своїми друзями?
- Які правила спілкування з друзями ви вважаєте важливими?
- Що ви можете зробити, щоб ваші друзі відчували себе комфортно?

3. Вправа "Як я спілкуюся з друзями"

Час проведення - 10хв

Мета: Надати дітям можливість творчо висловити себе. Допомогти дітям зрозуміти, що дружба може бути різною. Розвивати навички спілкування та взаємодії з іншими людьми.

Інструкція: Психолог пропонує дітям намалювати або написати, як вони спілкуються зі своїми друзями. Діти діляться своїми малюнками та текстами з іншими дітьми.

Психолог: Давайте обговоримо, що ми побачили.

Діти обговорюють, як вони спілкуються зі своїми друзями.

Психолог: Я вважаю, що це дуже цікаво. Ви всі дуже різні, але ви всі любите своїх друзів і цінуєте їхню дружбу [52].

3.«Мій клас - це Море Друзів».

Тривалість: 20 хвилин.

Мета: Допомогти учням класу краще зрозуміти один одного та навчитися спілкуватися в толерантний спосіб. Створити атмосферу довіри та підтримки, в якій діти зможуть вільно ділитися своїми думками та почуттями. Розвивати у дітей навички мислення, мовлення та самоаналізу.

Сприяти утворенню мотивації до контролю над власними агресивними проявами.

Матеріали: Аркуш паперу і олівці кольорові.

Інструкція:

1. Намалювати на аркуші море.
2. В цьому морі намалювати рибок. Рибки – це ваші однокласники.
3. Перша рибка – класний керівник [61].

Покажіть свої малюнки та розкажіть:

- Які рибки на твоєму малюнку?
- Чому ти їх так намалював?
- Як ти думаєш, як ці рибки можуть спілкуватися один з одним?
- Що ти можеш зробити, щоб покращити спілкування в класі?

4. «Я - унікальна Рибка».

Час проведення: 15хв

Мета: Вплинути на розвиток процесів мислення. Підвищити рівень самооцінки учнів, створивши ситуації успіху.

Матеріали: Кольорові олівці, Пластилін, Папір та ножиці, Аудіо запис зі звуками моря.

Інструкція:

Психолог задає учням питання:

1. Чим всі люди між собою схожі?
2. Чим відрізняються один від одного?
3. Що спільного у рибок?

Діти вирізають рибки.

Психолог розповідає учням, що кожна рибка унікальна, як і кожна людина. Вона має своє ім'я, свої інтереси, свій характер, свою поведінку.

Психолог пропонує учням розмалювати рибки олівцями, щоб зробити їх яскравими і унікальними.

Психолог показує учням, як зробити луску з пластиліну. Для цього потрібно зліпити маленьку кульку, розміром трохи меншу за горошину, і

покласти її на рибку, біля голови. Потім натиснути пальцем на кульку, щоб вона перетворилася на луску. Продовжувати таким чином, допоки весь тулуб не буде вкритий лускою. Використовувати різні кольори. Чим менші кульки, тим кращий вигляд матиме рибка [61].

Діти по черзі презентують своїх рибок та розповідають про них:

Розкажи про свою рибку:

1. Чим вона відрізняється від інших?
2. Що вона любить робити у вільний час?
3. З ким вона товаришує?
4. Що в неї виходить робити найкраще?

Заключне слово:

Друзі, розкажіть, що найбільше вам запам'яталось з сьогоднішнього заняття? Ви сьогодні були дуже активними, я впевнена, що ви є гарними друзями! Дякую, що були сьогодні зі мною, до зустрічі!

Заняття № 5.

Тема: Острів страху

Мета: розвивати навички розуміння, управління та подолання страхів у безпечному та підтримуючому середовищі групи.

Тривалість: 50хв.

Вступне слово:

Доброго дня, дорогі діти! Сьогодні ми подорожуємо у світ страхів та спробуємо зрозуміти цю природну емоцію краще. Ми вітаємо вас на цьому захоплюючому шляху до розвитку навичок управління страхами та тривожністю. Спільно ми вивчимо техніки, які допоможуть нам подолати страхи та знайти внутрішню силу.

1. Вправа « Мій настрій сьогодні»

Час проведення - 5хв

Мета: допомогти здобувачам освіти виразити свій поточний емоційний стан та асоціювати його із певним кольором. Ця вправа сприяє їхньому

самовираженню, покращує самоусвідомлення та допомагає психологу або вчителю краще розуміти емоційний стан учасників.

Інструкція: здобувачам освіти пропонується закінчити речення «Мій настрій зараз..., і я б його зобразив... (наприклад, блакитним кольором)» [73].

Питання для обговорення:

- Який колір ваш улюблений?
- Які кольори у вас асоціюються з сьогоднішньою погодою?

2. Інформаційний блок «Страх це природньо»

Час проведення – 15хв

Страх – це емоція, що виникає в ситуаціях загрози для життя людини.

Діти, як ви вважаєте, для чого нам потрібен страх?

Страх є природним і важливим емоційним станом, який має фізіологічні та психологічні коріння. Він слугує для забезпечення безпеки та виживання. Страх має функцію попередження перед небезпекою. Наприклад, страх перед вогнем чи високими місцями може запобігти травмам.

І чи потрібен він взагалі людині?

Так, страх є природним і корисним аспектом людської природи. Він допомагає нам уникнути небезпечних ситуацій і реагувати на потенційні загрози. Але важливо зберігати баланс: надмірний страх може вести до тривожності та стресу.

Що зазвичай людина робить коли боїться (як ви себе поведете коли вам страшно)?

Реакція на страх може бути різною в залежності від конкретної ситуації і особистості. Деякі можуть відчувати паніку та шукати безпеки, інші можуть замерзнути в місці, а хтось може намагатися впоратися зі страхом активно. Страх може викликати фізіологічні реакції, такі як підвищений пульс, підвищений кров'яний тиск і пітливість [12].

Які ви знаєте найбільш розповсюджені страхи?

Арахнофобія (страх перед павуками).

Агорафобія (страх перед великими відкритими просторами).

Глософобія (страх перед громом та блискавкою).

Акрофобія (страх перед висотою).

Клаустрофобія (страх перед обмеженими просторами)

3. Пізнавальні відео ролики про страх

Час проведення – 7 хв

<https://www.youtube.com/watch?v=vsUrU8yjXu0>

Питання для обговорення:

1. Які три реакції нашого організму на страх чи загрозу?
2. Чи часто у вас пітніють долоні чи підсилюється серцебиття коли вам страшно?
3. Що таке, у вашому розумінні,страх?

4. Техніки боротьби зі страхом:

4.1 Повітряна куля

Час проведення – 5хв

Мета цієї техніки полягає в зменшенні тривожних відчуттів та сприянні розслабленню.

Інструкція:

1. Сядьте як можна зручніше та уявіть у своїх руках повітряну кулю;
2. Тепер уявіть свій страх (те, чого ви боїтесь частіше за все)
3. Далі зробіть великий вдих носом та видихайте уявно надуваючи кулю та видуваючи в неї весь свій страх.
4. Повторіть ще декілька разів. Дихайте повільно за зосереджено.
5. Тепер зав'яжіть кулю разом зі страхом та відпустіть подалі від себе[19].

Питання для обговорення:

1. Якого кольору була ваша кулька?
2. чи вдалося помістити в кульку весь ваш страх?

3. Яким розміром вийшла ваша куля зі страхом?

4.2 Малюнок страху

Час проведення – 15хв

Мета: дозволити особі візуалізувати і виразити свій страх або тривожність через малюнок. Малюнок може відображати внутрішні почуття та думки, які пов'язані із страхом.

Обладнання: аркуш паперу, кольорові олівці

Підготовка: Почніть з того, щоб підготувати аркуш паперу, олівці, фарби, або будь-які інші матеріали для малювання, які вам зручні.

Спокійне середовище: Забезпечте спокійне та комфортне середовище для малювання. Включіть природний світло та включіть природні звуки, якщо це можливо.

Вільне вираження: Розпочніть малюнок, який відображає ваш страх або тривожність. Немає правильних або неправильних способів це зробити. Дозвольте собі вільно виразити свої почуття [81].

Питання для обговорення:

- Чи не проти ви поділитись своїми малюнками?
- Розкажіть про них?
- Що ви відчували коли малювали?

Заключне слово:

Дякую вам, дорогі учасники, за вашу активність та відкритість сьогодні. Сподіваюсь, що наша зустріч стала для вас корисною та надихнула подолати страхи. Пам'ятайте, що страхи є частиною нашого життя, і важливо вміти з ними працювати. Нехай ваша подорож до розвитку власної сили та впевненості триває, і найміцніші кулі зі страхами залишаються на папері. Дякую за участь та бажаю вам міцного духу та безмежної віри у себе.

Заняття № 6

Тема: Острів страху (Продовження)

Мета: полягає в розширенні знань та розвитку навичок, пов'язаних із розумінням, управлінням та подоланням страху в житті учасників.

Тривалість: 55хв.

Вступне слово:

Доброго дня, дорогі діти! Сьогодні ми знову разом, і я дуже радий вас бачити. Спробуймо разом відкрити нову сторінку нашої подорожі у світ страху та як можна краще його зрозуміти і подолати. Ви вже стали справжніми дослідниками своїх власних почуттів та емоцій, і сьогодні ми навчимося ще більше корисних речей, які допоможуть нам зберігати спокій і впевненість в будь-якій ситуації. Готові?

1. «Візуалізація природи»

Час проведення – 15хв

Мета цієї вправи - розвинути у дітей творчі здібності, уяву, мову, а також вміння виражати свої почуття і емоції.

Інструкція: Психолог пропонує дітям зобразити звук за допомогою різних засобів: рухів, жестів, міміки, мови, музики, малювання, танцю тощо.

Учням треба відтворити 1) як шумить листя, 2) як йде дощ, 3) як гримить гром

Вчора (на минулому занятті) ми з вами говорили про наші страхи і сьогодні ми б хотіли продовжити цю тему, але для початку давайте згадаємо які вправи вам запам'яталися з вчорашнього дня? (виконуємо вправу повітрянакуля з минулого заняття) [52].

2. "Мої реакції на страх: Візуальне представлення"

Час проведення – 25хв

Мета: допомогти учасникам виразити свої фізіологічні та емоційні реакції на страх через малюнки або графічні образи. Сприяти усвідомленню і розумінню того, як страх впливає на їхні організми та емоційний стан. Створити можливість для обговорення та обміну досвідом у групі стосовно реакцій на страх.

Інструкція: Учасники мають подумати про три конкретні фізіологічні та емоційні реакції, які вони відчувають, коли боїться. Це може бути

збільшене пульс, потовиділення, дратівливість, тривожні думки тощо. Та намалювати їх.

Кожен учасник малює або створює графічні образи, які відображають ці реакції. Наприклад, якщо пульс збільшується, вони можуть намалювати серце, яке б'ється швидко. Якщо вони потіють, то можуть намалювати долоні з краплями поту.

Після створення малюнків учасники мають пояснити, що саме вони зобразили і як це пов'язано зі страхом [52].

Питання для обговорення:

1. Чи часто ваш організм так реагує на страх?
2. Як ви зазвичай себе заспокоюєте?
3. Чи дізнались ви від своїх однокласників нові, для вас, реакції?
4. «М'язи настрою»

Час проведення – 20хв

Мета методики - навчити людину усвідомлювати та контролювати свій м'язовий тонус. Коли ми відчуваємо стрес або тривогу, наші м'язи мимоволі напружуються. Методика м'язи настрою допомагає нам розслабити ці напружені м'язи, що, в свою чергу, призводить до зниження рівня стресу та тривожності.

Зараз я б хотіла поділитися з вами простою та ефективною вправою для подолання тривоги,страху або напруги. Ви можете використовувати її,наприклад, перед виступом у класі.

Опис вправи:

Цю методику вигдав американський психолог Джейкобсона, щоб її практикувати, вам потрібно знайти тихе місце, де вас ніхто не потурбує. Сядьте або ляжте в зручну позу. Закрийте очі і зосередьтеся на своєму диханні.

Почніть з напруги м'язів у одній групі. Наприклад, ви можете напружити м'язи в лівому передплічі. Тримайте м'язи напруженими протягом 5-7 секунд. Потім розслабте їх і дозвольте їм відпочити протягом 10 секунд.

Продовжуйте послідовно напружувати та розслабляти м'язи в різних групах тіла. Ви можете використовувати наступний порядок:

Лоб, Очі, Щелепи, Губи, М'язи шиї, Плечі, Передпліччя, Кисти, Груді, Живіт, Спина, Стегна, Коліна, Ікри, Ноги

Ви можете повторити весь цикл напруження та розслаблення кілька разів [67].

Для закріплення виконуємо по відео всі разом

<https://youtu.be/-EZD0ZHW0BU?si=yCa9wrMEU1jlafwk>

Питання для обговорення:

5. Яку частину тіла вам сподобалось напружувати більше всього?
6. Чи відчували ви полегшення коли розслабляли м'язи?
7. Чи хотіли б ви виконати дану вправу разом зі своїми батьками?

Заключне слово:

Дорогі діти, сьогодні ми подорожували разом у світ страху та тривожності, і я впевнений, що ви вже стали більш сильними та розуміючими свої почуття. Пам'ятайте, що страх - це природна реакція нашого організму, і ми завжди можемо навчитися контролювати його. Важливо також поділитися своїми почуттями зі своїми батьками або вчителями, коли це потрібно. Нехай ви завжди будете відважними дослідниками свого власного життя та знаходите шляхи подолання будь-яких труднощів. Дякую, що були з нами сьогодні, і нехай ваша подорож у світ страху завжди супроводжується впевненістю та відвагою

Заняття № 7

Тема: «Світ моїх емоцій»

Мета заняття: розвивати навички розуміння, виразу та управління власними емоціями, підвищувати емоційну грамотність та створювати сприятливе емоційне середовище для учасників.

Тривалість: 50хв.

Вступне слово:

Доброго дня, дорогі діти! Сьогодні ми розпочинаємо цікаву подорож до світу наших емоцій. Ви вже знаєте, що емоції - це наші внутрішні почуття, і сьогодні ми навчимося розуміти їх краще, виражати і керувати ними. Зазвичай, діти мають багато питань про свої емоції, і ми спробуємо на них відповісти. Готові вирушити у цю цікаву подорож разом?

1. Вправа «Мій ранковий настрій»

Час проведення - 10хв.

Мета вправи "Мій ранковий настрій" полягає в тому, щоб дати учасникам можливість виразити свій емоційний стан та поділитися ним з іншими. Обговорення ранкового настрою допомагає розробити навички самоспостереження та розуміння власних емоцій.

Обладнання: включати аркуші паперу та малюнки, маркери або кольорові олівці для малювання.

Інструкція: Учасники малюють свій ранковий настрій і, виходячи з малюнка, розповідають групі чому вони почуваються так, як вони зображують на малюнку. Це може створити можливість для відкритого спілкування та взаєморозуміння в групі, а також допомагає учасникам виявити та виразити свої емоції та відчуття у безпечній атмосфері [3].

2. Вправа «Так чи ні»

Час проведення - 5 хв.

Мета: створення легкої та інтерактивної атмосфери, де учасники можуть швидко відповідати на різні твердження

Інструкція: Психолог говорить твердження і пропонує швидко на них відповісти «так» чи «ні».

1. Ви учні 3 класу
2. Ти дівчинка
3. Ти хлопчик
4. Сіль солодка
5. Птахи літають
6. Сніг білий

7. Ти любиш читати
8. Небо зелене
9. На велосипеді плавають
10. Олівцями малюють
11. На перерві відпочивають
12. Мій улюблений урок фізкультура
13. У їдальні співають
14. Я ніколи не запізнююсь на уроки
15. Цукерки солодкі
16. Ялинка зелена
17. Новий рік літом
18. У школі навчаються
19. Я люблю канікули
20. Вода прозора
21. Дощ сухий[61].

Питання для обговорення:

1. Чи складно вам було швидко реагувати на твердження?
2. чи покращився настрів після вправи?
3. Скільки раз ви помилились?

3. Інформаційний блок «Поговоримо про емоції».

Час проведення - 15хв

Як ви думаєте, що таке емоції?

Емоції - це внутрішні почуття, які ви відчуваєте всередині себе. Емоції можуть бути різні, і вони допомагають нам виражати те, як ми себе відчуваємо. Вони є природними і важливими для нас.

Для чого людині потрібні емоції?

Вираження почуттів: Емоції допомагають нам виразити те, як ми себе відчуваємо. Наприклад, коли ми щасливі, ми посміхаємося, а коли сумні, можемо плакати.

Спілкування: Емоції допомагають нам спілкуватися з іншими. Ми можемо поділитися своїми почуттями з родиною та друзями, щоб вони зрозуміли, як нам потрібна підтримка або як нам допомогти.

Безпека: Емоції можуть застерігати нас від небезпеки. Наприклад, коли ми боїмося, ми можемо бігти або приховатися, щоб захистити себе.

Чи можна сказати, що емоції бувають хорошими та поганими?

Щодо хороших та поганих емоцій, важливо пояснити, що всі емоції є природними і мають свої функції. Наприклад:

Хороші емоції: Щастя, радість, любов, цікавість - ці емоції роблять нас щасливими і дарують нам приємні відчуття.

Погані емоції: Сум, злість, страх - ці емоції можуть бути важкими, але вони також важливі. Вони намагаються нам щось сказати і навчити [21].

4. Перегляд відео про емоції та його обговорення

Час проведення - 10хв

https://www.youtube.com/watch?v=17rG9EHzcLI&ab_channel=MultiZnaikaTV

Питання для обговорення:

1. Яку емоцію вам сподобалось повторювати найбільше?
2. чи спостерігали ви за своїми однокласниками, коли ті зображували емоції?
3. Які емоції ви знаєте?

5. Вправа «Пантоміма»

Час проведення – 10хв

Мета: вчитися спостерігати та комунікувати одне з одним, співпрацювати та розвивати навички розуміння інтересів і зацікавлень інших дітей. Вона також створює можливість для веселої та активної гри в групі.

Інструкція: По черзі пропонуйте кожному учню показати своє улюблене заняття чи інтерес за допомогою жестів та міміки. Наприклад, якщо учень любить грати на гітарі, він може показати, як він бере гітару в руки і починає грати.

Під час пантоміми інші діти мовчать і спостерігають за виконавцем. Вони повинні намагатися визначити, що він показує.

Після закінчення пантоміми запитайте інших учнів, що вони думають про те, що було показано. Це може бути коротким обговоренням, де кожен висловлює свої припущення.

Продовжуйте, поки інші діти не вгадають, що було показано. Після цього можна попросити того учня розповісти більше про своє улюблене заняття чи інтерес, і можливо, інші діти також поділяться своїми інтересами [18].

Питання для обговорення:

1. Вам сподобалось більше показувати чи вгадувати?
2. Які хобі мають ваші однокласники?
3. Чи складно було відгадувати заняття?

Заключне слово:

Сьогодні ми дізналися багато нового про наші емоції та навчилися виразити їх через малюнки, жести та пантоміму. Пам'ятайте, що ваші емоції - це природні та важливі частини вас, і ви завжди можете говорити про них та поділитися з іншими. Це робить наше життя більш цікавим і багатшим.

Будьте відкритими до власних почуттів і почуттів інших, бо це робить нас кращими та розумнішими. Дякую за вашу активність та співпрацю сьогодні, і нехай ви завжди будете в гарному настрої та здатні керувати своїми емоціями. До нових зустрічей на наших наступних подорожах!

Заняття № 8

Тема: Моя мотивація

Мета: Сформувати в дітей позитивне ставлення до навчання, розвинути в них пізнавальні інтереси, мотивацію досягнення, вміння ставити цілі та досягати їх.

Тривалість: 55хв

Вступне слово:

Доброго дня! Сьогодні ми поговоримо про навчання та самовдосконалення. Наша ціль - створити позитивну атмосферу, в якій ви зможете розвивати свої пізнавальні інтереси, знайомитися з власними досягненнями, та зрозуміти, що навчання - це не просто обов'язок, а найважливіший шлях до вашого особистого зростання та досягнень.

Ми віримо, що кожен з вас має потенціал для великих досягнень, і сьогоднішні справи допоможуть нам крок за кроком розкрити цей потенціал.

Запам'ятайте: вчіться з радістю, ставте перед собою цілі та досягайте їх, адже навчання - це ключ до ваших мрій та бажань [18].

1.Привітання

Час проведення - 10 хв

Мета: Налаштувати дітей на подальшу роботу. Створити дружню атмосферу у класі.

Інструкція: всі учасники стають перед камерами та по черзі вітаються один з одним. Перший говорить: «Привіт клас» та виконує будь який рух або жест. Інші діти відповідають: «Привіт, Захар» та повторюють жест за першим учнем [19].

1. Вправа "Мої успіхи"

Час проведення – 15хв

Мета: Розвивати в дітей самооцінку, вміння бачити свої успіхи.

Інструкція: дітям пропонується розповісти про свої успіхи в навчанні, у спорті, у творчості тощо.

Діти по черзі розповідають про свої успіхи. Інші діти можуть задавати запитання [10].

Після того, як діти по черзі розповіли про свої успіхи, можна провести обговорення. Та задати такі **запитання:**

- Що для вас означає успіх?
- Як ви відчуваєте себе, коли досягаєте успіху?
- Як ви святкуєте свої успіхи?

2. Вправа "Чому я хочу вчитися?"

Час проведення – 10хв.

Мета: Розвивати в дітей пізнавальні інтереси, мотивацію до навчання.

Інструкція: обговорити з дітьми чому вони хочуть вчитися, чого хочуть досягти у житті.

Діти обговорюють у групах або в парах.

Потім представники кожної групи або пари презентують результати обговорення.

Після того, як діти презентували результати обговорення, можна провести обговорення [19].

Запитання:

- Що для вас означає навчання?
- Що ви хотіли б дізнатися, чого ще не знаєте?
- Що ви хочете досягти у навчанні?

4. «Лист у майбутнє»**Час проведення – 20хв.**

Мета: висловити свої мрії та цілі щодо навчання. Це також допоможе їм побачити свій прогрес і оцінити свої досягнення.

Інструкції для вправи: психолог пропонує дітям написати лист собі в майбутнє, в якому вони розповість про те, чого вони досягли в навчанні.

Приклади того, про що діти можуть написати в листі:

- Про те, які предмети вони вивчали.
- Про те, які досягнення вони мали.
- Про те, що вони навчилися.
- Про те, як навчання змінило їхнє життя [10].

Обговорення вправи:

Після того, як діти написали листи, можна провести обговорення.

Запитання:

- Що ви хотіли б розповісти собі в майбутньому про своє навчання?
- Як ви думаєте, чого ви досягнете в навчанні?

– Як навчання допоможе вам досягти ваших цілей?

Заключне слово:

Дорогі діти, ми сподіваємося, що сьогоднішня зустріч допомогла вам зрозуміти, наскільки важливо розвивати свою мотивацію до навчання та визнавати свої успіхи. Нехай ваша мотивація завжди буде вас надихати до досягнень, а цілі, які ви ставите перед собою, завжди будуть вас вести до ваших мрій.

Пам'ятайте, що навчання - це захоплююча подорож, яка розкриває перед вами безмежні можливості. Ви здатні до великих речей, і ми віримо в вас. Бажаємо вам неймовірних досягнень і незабутнього навчання!

Заняття № 9

Тема: Конфлікти: як їх уникнути та вирішити

Мета: Надати учням молодших класів розуміння природи конфліктів; Розвивати вміння розпізнавати конфлікти та їх причини; Навчити учнів конструктивним способам вирішення конфліктів.

Тривалість: 50хв.

Вступне слово:

Доброго дня, дорогі учні! Сьогодні ми розпочинаємо захоплюючий урок про те, як уникнути та вирішити конфлікти. Конфлікти - це частина нашого життя, і важливо вміти розуміти їхню природу та знаходити конструктивні шляхи вирішення. Ми разом дізнаємося, як вони виникають, як їх розпізнавати та як знаходити рішення, яке б задовольняло всіх сторін.

1. Інформаційний блок. «Конфлікт – це...»

Час проведення: 15хв.

Конфлікт - це ситуація, коли дві або більше людей мають різні думки або бажання, які не можуть погодитися. Конфлікти можуть виникати в будь-якій сфері життя, наприклад, в сім'ї, в школі, в компанії.

Як ви вважаєте, чи потрібні людям конфлікти?

Та чи можуть вони приносити користь людині?

Конфлікти можуть бути корисними для людей, оскільки вони:

Допомагають людям виражати свої думки та почуття. Коли людина відчуває, що її думки або бажання не приймаються, вона може відчувати гнів, розчарування або інші негативні емоції. Конфлікт може бути способом для людини висловити ці емоції і заявити про себе.

Допомагають людям навчитися вирішувати проблеми. У процесі вирішення конфлікту люди змушені враховувати точки зору інших, знаходити компроміси і шукати рішення, які задовольняють обидві сторони. Це допомагає людям розвивати навички вирішення проблем.

Допомагають людям рости і розвиватися. Конфлікти можуть бути джерелом стресу, але вони також можуть бути стимулом для змін. Люди, які навчилися ефективно вирішувати конфлікти, стають більш впевненими та стійкими [25].

2. Перегляд відео ролика

Тривалість: 10хв.

<https://youtu.be/0QKzD6F3Qv4?si=gfriscWodrUET9TW>

Питання для обговорення:

1. Що нового ви дізналися з відео?
2. Що найбільше запам'яталось?
3. Проякі види конфліктів йшлося у відео?

3. Вправа «Розв'язання конфліктів»

Час проведення: 15хв.

Мета: навчити дітей конструктивно вирішувати конфлікти.

Інструкція: Психолог пропонує дітям об'єднатися в групи по 3-4 людини.

Кожній групі дається картка з конфліктною ситуацією.

Діти в групі обговорюють, як можна вирішити цю ситуацію конструктивно.

Кожна група представляє своє рішення перед класом.

Тренер підбиває підсумки вправи та обговорює з дітьми, які способи вирішення конфлікту є конструктивними [3].

Приклади конфліктних ситуацій:

1. Двоє дітей хочуть пограти в одну і ту ж іграшку.
2. Один з дітей не хоче ділити свої цукерки з іншим.
3. Діти сваряться через те, хто буде сидіти на першому місці в автобусі.

Приклади конструктивних способів вирішення конфлікту:

- У першій ситуації діти можуть домовитися про те, хто буде грати в іграшку першим, а потім по черзі.
- У другій ситуації дитина, яка не хоче ділити цукерки, може запропонувати другу дитину обмінятися цукерками або віддати їй одну цукерку.
- У третій ситуації діти можуть вирішити, що будуть сидіти по черзі на першому місці.

Ось деякі питання для обговорення з дітьми після виконання вправи:

1. Які способи вирішення конфлікту можна вважати конструктивними?
2. Чому важливо конструктивно вирішувати конфлікти?
3. Які труднощі виникають при вирішенні конфліктів?
4. Як можна подолати ці труднощі?

4. Інформаційний блок «Ефективне поведження у конфліктній ситуації»

Час проведення: 10хв

Є кілька способів навчитися ефективно поводитися у конфліктних ситуаціях:

- Спілкуйтеся відкрито і чітко. Не бійтеся висловлювати свої думки і почуття.
- Слухайте інших людей. Постарайтеся зрозуміти точку зору іншої людини.

- Будьте готові до компромісу. Не завжди можна отримати те, чого ви хочете.
- Будь-ласка, будьте ввічливі та шанобливі. Навіть у конфліктній ситуації важливо поводитися гідно [3].

Питання для обговорення:

1. Чому важливо ефективно поводитися у конфліктній ситуації?
2. Які з перерахованих способів ви вважаєте найважливішими?
3. Як ви можете навчитися застосовувати ці способи на практиці?

Заключне слово:

Сьогодні ми розглянули різні аспекти конфліктів, вивчили їх природу та способи їх вирішення. Пам'ятайте, що конфлікти - це не завжди погано. Вони можуть вас навчити важливим навичкам спілкування, розвивати вашу емоційну інтелігенцію, а також допомагати рости як особистість. Важливо вчитися розпізнавати конфлікти та знаходити конструктивні шляхи вирішення, де всі сторони виграють.

Ми сподіваємося, що отримані знання допоможуть вам у вашому повсякденному житті, допоможуть зберігати мир та гармонію в вашому оточенні. Будьте відкриті до спілкування, бережіть ваші стосунки та навчайтеся розв'язувати конфлікти з розумінням та повагою до інших.

Завжди пам'ятайте, що мирне та конструктивне вирішення конфліктів - це ключ до гармонії та успіху у вашому житті. Бажаємо вам мудрості та терпіння на цьому шляху!

Заняття № 10

Тема: Картина світу

Мета: краще розуміти себе та інших, розвивати творчість та виразність, а також ставити перед собою цілі для покращення свого майбутнього.

Тривалість: 60хв

Вступне слово:

Доброго дня, шановні діти! Сьогодні ми розпочинаємо урок, присвячений нашій картині світу. Кожен із нас має унікальний погляд на себе, свій минулий, теперішній і майбутній образ.

Сьогодні ми проведемо вправу, яка допоможе нам подумати про себе в різний час: минулому, теперішньому та майбутньому.

1. «Малюємо себе»

Час проведення – 30хв

Інструкція: Малюємо себе в минулому. Кожному з вас потрібно взяти кольорові олівці та намалювати себе в тому вигляді, як ви уявляєте себе в минулому. Може бути, ви намалюєте себе у дитинстві або в минулих роках. Далі поруч намалюйте себе зараз. Потім ми порозмовляємо про те, що ви намалювали та чим ця версія вас відрізняється від сучасної.

Рефлексія.

- Який малюнок вам найбільше подобається і чому?
- Скільки років цій людині на малюнку?
- Чи є щось, що ви б хотіли змінити на цьому малюнку?

Малюємо ідеальну версію себе в майбутньому. Тепер ми переходимо до майбутнього. Вам потрібно намалювати ідеальну версію себе в майбутньому. Як ви уявляєте себе через десять, п'ятнадцять або двадцять років? Чим ви займаєтесь, що вам подобається, де ви живете, як одягаєтесь та інше [47].

Питання для обговорення:

1. Які кроки вам потрібно зробити зараз задля реалізації тієї картинки яку ви намалювали на майбутнє?
2. Що було складніше малювати себе раніше, зараз чи в майбутньому?
3. Який малюнок вам подобається найбільше?

2. Вправа "Я - унікальний"

Мета: допомогти дітям усвідомити свої позитивні якості та цінності.

Час проведення: 10хв.

Інструкція:

- Діти готують листочки та олівці
- Кожному з них потрібно написати на листочку 10 своїх позитивних якостей, які вони цінують у собі.
- Після цього діти діляться своїми списками з іншими учасниками [63].

Питання для обговорення:

- Які якості ви написали на своєму списку?
- Чому ви вважаєте ці якості важливими?
- Як ці якості допомагають вам у житті?

3. Вправа "Я хочу навчитися"

Мета: допомогти дітям визначити свої цілі та плани на майбутнє.

Час проведення: 10хв.

Інструкція:

- Кожному з дітей потрібно написати на листочку 5 речей, чому вони хочуть навчитися в майбутньому.
- Після цього діти діляться своїми списками з іншими учасниками [79].

Питання для обговорення:

- Що ви написали на своєму списку?
- Чому ви хочете навчитися цьому?
- Як ви плануєте досягти своїх цілей?

4. "Мій подарунок"

Час проведення – 10хв

Мета: розвивати емпатію та комунікаційні навички дітей, спонукати до творчого вираження через міміку, жести та рухи, а також сприяти спільній діяльності та

Інструкція: Діти чергово відтворюють подарунки для один одного, використовуючи лише міміку, жести та рухи. Інші учасники повинні вгадати, який саме подарунок вони відтворюють [7].

Питання для обговорення:

1. Чи сподобався вам ваш подарунок?
2. Що вам більше сподобалось дарувати чи отримувати подарунок?
3. Чи складно було показати, що саме ви хочете подарувати?

Заключне слово:

Сьогодні ми вивчили багато цікавого про себе та інших. Ми роздумували про наше минуле, теперішнє і майбутнє, малюючи власні картини світу. Ця вправа допомогла нам покращити розуміння себе та ставити перед собою цілі для майбутнього.

Пам'ятайте, що кожен із нас унікальний, і наші мрії та цілі важливі. Тримайте свої картини світу яскравими та сповненими надією. Нехай вони надихають вас на досягнення великих речей у житті. Будьте відкриті до нових ідей і можливостей, і пам'ятайте, що ви завжди можете створювати свою власну картину майбутнього. Надіємося, що цей урок допоміг вам ближче підійти до розуміння себе та світу навколо.

3.2. Психологічний і статистичний аналіз результатів формувального експерименту

Після реалізації корекційних заходів, а саме соціально-психологічного тренінгу «Я і соціальне оточення» спрямованого на розвиток соціальної компетентності учнів молодших класів, сприяння формуванню навичок ефективної комунікації та позитивних стосунків у соціальному оточенні, було проведено формувальний експеримент, результати якого наведено нижче.

За методикою діагностики «Мій клас» було отримано наступні результати (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Результати дослідження за методикою діагностики «Мій клас» (після проведення корекційних заходів)

№ позиції	Назва позиції	Кількість учнів %
1	Один, далеко від вчителя	10
2	Ототожнює себе з дітьми, що стоять у парі	47
3	Місце поряд з вчителем	43
4	Ігрова позиція	0

Для більш наочного відображення результати дослідження було узагальнено та представлено на сегментограмі (див. рис. 3.1).

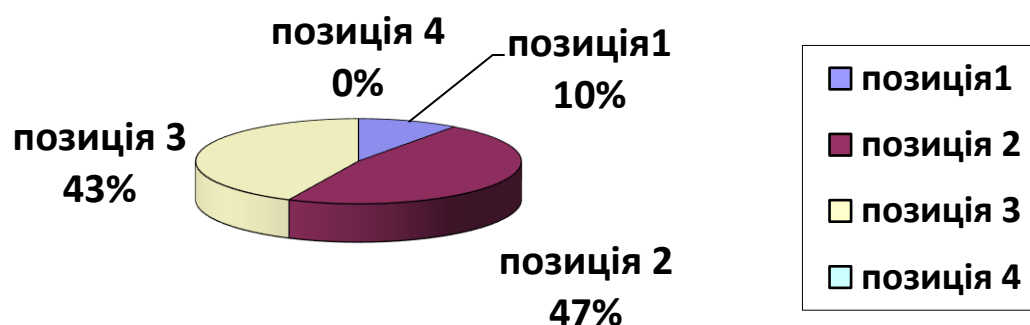

Рис. 3.1. Сегментограма розподілу результатів дослідження за методикою діагностики «Мій клас» (після проведення корекційних заходів)

За результатами, які відображено на сегментограмі, 10% учнів мають труднощі з адаптацією у класному колективі. Ці учні можуть відчувати себе

ізолюваними або відстороненими від інших учнів. Вони можуть мати проблеми з встановленням контактів або з прийняттям правил і норм класу.

47% мають благополучної соціально-психологічної позиції. Ці учні добре адаптовані до класного колективу. Вони мають позитивні стосунки з іншими учнями та вчителями. Вони відчують себе комфортно в класі і впевнені в собі.

43% респондентів - ототожнюють себе з роллю учня, значущою людиною є вчитель. Ці учні добре усвідомлюють свою роль у класі. Вони вважають, що навчання є важливим і що вчителі відіграють важливу роль у їхньому навчанні.

У цілому, результати сегментограми показують, що тренінгова програма дала позитивний результат на процес соціалізації учнів.

Після повторного використання методики діагностики самооцінки «Сходи́нки» було отримано наступні результати (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Результати дослідження за методикою діагностики самооцінки
«Сходи́нки» (після проведення корекційних заходів)**

Рівень самооцінки учнів	Кількість респондентів у %
Занижена самооцінка	10
Адекватна самооцінка	50
Висока самооцінка	40

Для більш наочного представлення результати дослідження було сформовано та відображено на сегментограмі (див. рис. 3.2).

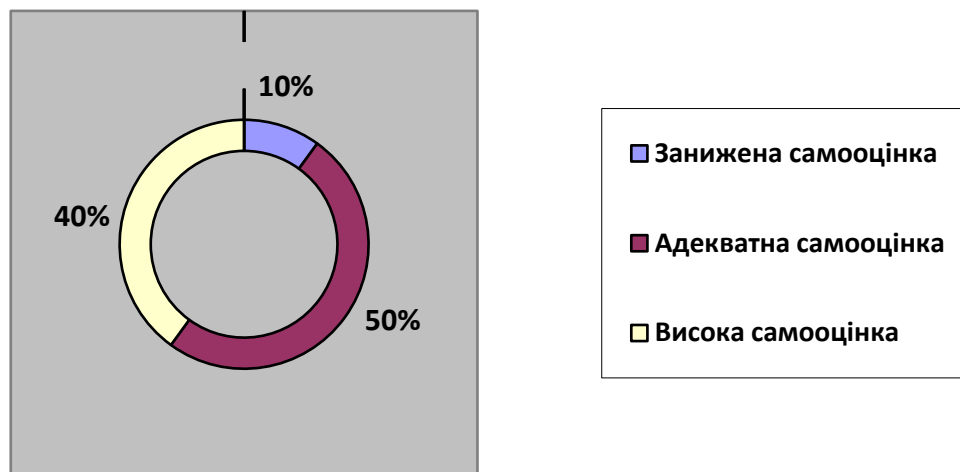

Рис. 3.2. Сегментограма розподілу результатів дослідження за методикою діагностики «Сходишки» (після проведення корекційних заходів)

За результатами, які відображено на сегментограмі, 10% осіб з вибірки мають занижену самооцінку. Ці учні можуть відчувати себе невпевненими в собі і своїх здібностях. Вони можуть мати низьку самооцінку своїх досягнень і своїх можливостей.

50% респондентів мають адекватний рівень самосприйняття. Ці учні мають реалістичний погляд на себе і свої можливості. Вони відчувають себе впевненими в собі і в своїх силах.

40% респондентів мають самооцінку вище адекватної. Ці учні можуть мати завищене самолюбство і переоцінювати свої здібності. Вони можуть бути самовпевненими і амбіційними.

Третім етапом дослідження було використання методики діагностики «День народження».

За даною діагностичною методикою маємо такі результати (див. табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Результати дослідження за методикою діагностики «День народження»
(після проведення корекційних заходів)**

№	Показники за методикою	Кількість дітей у %
1	Потреба в спілкуванні	87%
2	Спілкування у вузькому колі	13%
3	Несформовані потреби у спілкуванні	0%

Для більш наочного розуміння результати дослідження за методикою «День народження» було відображено на діаграмі (див. рис. 3.3).

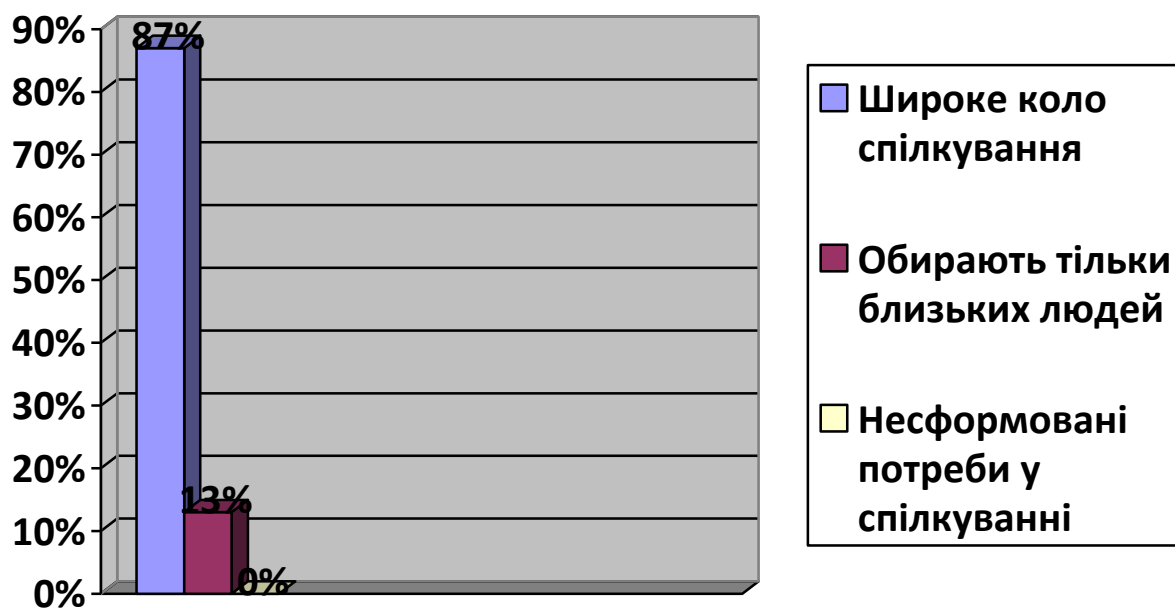

Рис. 3.3 Діаграма розподілу результатів дослідження за методикою діагностики «День народження» (після проведення корекційних заходів)

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що після проведення корекційних заходів більшість дітей мають високу потребу в спілкуванні. Вони прагнуть до встановлення контактів з великою кількістю

людей, їм важливо бути в центрі уваги та отримувати увагу від інших. Це може бути пов'язано з їх віковими особливостями, адже діти в цьому віці активно розвиваються та пізнають світ, вони потребують спілкування для того, щоб отримувати інформацію та ділитися своїми думками та почуттями.

Невелика кількість дітей мають потребу в спілкуванні тільки з близькими їм людьми. Це може бути пов'язано з тим, що вони мають певні труднощі в спілкуванні з іншими, наприклад, сором'язливість або боязнь відторгнення.

Наступним етапом проведення емпіричного дослідження було використання анкети для оцінювання рівня шкільної мотивації (відповіді див. Додаток В, табл. В.2; табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Результати дослідження за методикою діагностики рівня шкільної мотивації (після проведення корекційних заходів)

№ рівня	Бали	Кількість учнів у %
1	25-30	33
2	20-24	43
3	15-19	20
4	10-14	3
5	Менше 10	0

Більшість учнів мають другий рівень шкільної мотивації – гарна шкільна мотивація; 33% учнів отримали перший – високий рівень шкільної мотивації; 20% третій рівень, що говорить про позитивне ставлення до школи в цілому; та 3% мають низьку шкільну мотивацію.

Для більш наочного уявлення даних, отриманих за анкетною визначення рівня шкільної мотивації, результати було сформовано і відображено на гістограмі (див. рис 3.4).

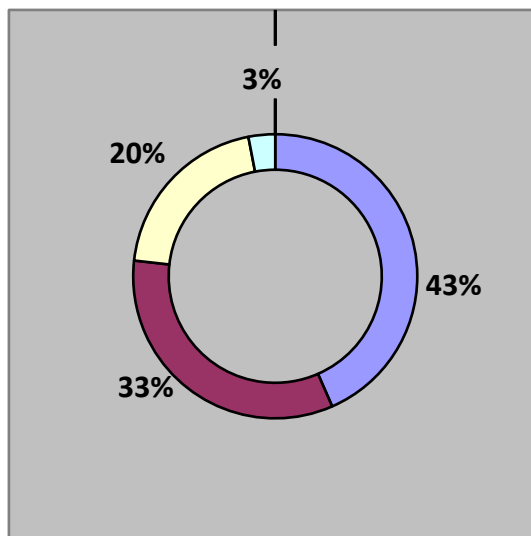

Рис 3.4. Гістограма розподілу результатів дослідження за методикою визначення рівня шкільної мотивації (після проведення корекційних заходів)

Отже, після проведення тренінгу, можна сказати, що показники щодо мотивації учнів до навчання покращились, більшість учнів мають високу та найвищу мотивацію до навчання, кількість учнів які мали низькі показники зменшились.

3.3. Перевірка ефективності корекційних заходів за допомогою t-критерію Стьюдента

Для оцінки ефективності проведення корекційної програми було використано t-критерій Стьюдента.

За методикою діагностики «Мій клас» (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Розрахунок t-критерію Стьюдента за методикою діагностики «Мій клас»

№	Назва позиції	До тренінгу	Після тренінгу	t-критерій	Станд. відх.	Похибка серед.	p
1	Один, далеко від вчителя	17%	10%	2,601	4,347465 891	4,137928046	0,01
2	Ототожнює себе з дітьми, що стоять у парі	50%	47%	1,968	2,379182 345	2,304679281	0,05
3	Місце поряд з вчителем	33%	43%	3,439	5,461829 730	5,279234589	0,001
4	Ігрова позиція	3%	0	2,032	4,137948 482	4,394872105	0,05

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

Загалом, після проведення тренінгу спостерігається позитивна тенденція до зміни позицій дітей у класі. Так, зменшилася кількість дітей, які займають емоційно неблагополучну позицію «один, далеко від вчителя». Збільшилася кількість дітей, які займають соціально-психологічно благополучну позицію «Ототожнює себе з дітьми, що стоять у парі».

Найбільш істотна зміна спостерігається в позиції «Місце поряд з вчителем». Це свідчить про те, що діти стали більш емоційно прив'язані до вчителя і відчують його підтримку.

Зменшилася кількість дітей, які займають «ігрову позицію». Це свідчить про те, що діти стали більш серйозними і відповідальними у своїх стосунках з однокласниками та вчителем.

Таким чином, проведений тренінг сприяв позитивним змінам у соціальному статусі дітей у класі. Діти стали більш емоційно благополучними, соціально адаптованими та відповідальними.

За результатами методики діагностики самооцінки «Сходинки» (див. табл. 3.7)

Таблиця 3.7

**Розрахунок t-критерію Стьюдента за методикою діагностики самооцінки
«Сходинки»**

Рівень самооцінки учнів	До тренінгу	Після тренінгу	t-критерій	Станд. Відх.	Похибка серед.	p
Занижена самооцінка	20%	10%	2,648	4,731985462	4,468923017	0,01
Адекватна самооцінка	47%	50%	1,972	3,642837981	3,279481305	0,05
Висока самооцінка	33%	40%	2,644	4,946108608	4,720978135	0,01

Отже, загалом, після проведення тренінгу спостерігається позитивна тенденція до підвищення рівня самооцінки учнів. Так, збільшилась кількість учнів з адекватною самооцінкою. У групі з заниженою самооцінкою відбулася суттєва позитивна зміна. Т-критерій становить 2.648, що свідчить про статистичну значущість змін. Це свідчить про те, що тренінг сприяв підвищенню впевненості у собі у більшій кількості учнів.

За методикою діагностики «День народження» отримали такі результати (див. табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Розрахунок t-критерію Стьюдента за методикою діагностики «День народження»

№	Показники за методикою	До тренінгу	Після тренінгу	t-критерій	Станд. відх.	Похибка серед.	p
1	Потреба в спілкуванні	73%	87%	3,505	5,67918 4352	4,346127 913	0,001
2	Спілкування у вузькому колі	20%	13%	2,042	4,57918 4398	4,491386 482	0,05

Продовж. табл. 3.8

3	Несформовані потреби у спілкуванні	7%	0%	2,648	4,31789 1348	4,154973 085	0,01

За результатами дослідження можна висунути висновок, що тренінг позитивно вплинув на потребу в спілкуванні учасників. Зростання цього показника є статистично значущим ($p < 0,05$), що свідчить про успішність тренінгу в стимулюванні бажання спілкування.

Незважаючи на зменшення вузького спілкування після тренінгу ця зміна не є статистично значущою ($p > 0,05$). Можливо, тренінг не мав значущого впливу на цей аспект потреб учасників.

Дослідження показує, що тренінг суттєво вплинув на зменшення несформованих потреб у спілкуванні. Зменшення цього показника є статистично значущим ($p < 0,05$), що свідчить про ефективність тренінгу в роботі з цим аспектом.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що тренінг сприяв позитивним змінам у потребах учасників у спілкуванні, зокрема, відзначається статистично значущим зростанням загальної потреби в спілкуванні та зменшенням несформованих потреб у спілкуванні. Однак, хоча спілкування у вузькому колі зменшилося, ця зміна не є статистично значущою.

Динаміка результатів за методикою діагностики рівня шкільної мотивації представлена у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Розрахунок t-критерію Стьюдента за методикою діагностики рівня шкільної мотивації

№	Бали	До тренінгу	Після тренінгу	t-критерій	Станд. відх.	Похибка серед.	P
1	25-30	23%	33%	2,807	4,949747468	4,427188724	0,01
2	20-24	40%	43%	1,972	2,68913751	2,278130896	0,05

Продовж. табл. 3.9

3	15-19	30%	20%	2,611	4,849147965	4,319348727	0,01
4	10-14	7%	3%	1,968	1,289431709	1,137928431	0,05
5	Менше 10	0	0				

З аналізу динаміки результатів дослідження рівня шкільної мотивації за п'ятирівневою шкалою можна зробити наступні загальні висновки:

Позитивні зміни в групі з найвищим рівнем мотивації (25-30 балів): група учасників із високим рівнем мотивації показала значуще зростання після тренінгу, що свідчить про ефективність програми для тих, хто вже має високий рівень мотивації.

Стабільність середніх рівнів мотивації (20-24 бали): група із середнім рівнем мотивації показала невелике зростання після тренінгу, що, хоча і не є статистично значущим, може вказувати на те, що тренінг допомагає підтримувати стабільний рівень мотивації в цій категорії.

Покращення у групі з середньо-низьким рівнем мотивації (15-19 балів): учасники з середньо-низьким рівнем мотивації виявили позитивні зміни, підвищуючи свій рівень після тренінгу. Т-критерій свідчить про статистичну значущість цих змін.

Висновки до розділу 3

Загальний висновок з результатів дослідження дозволяє стверджувати, що проведений тренінг суттєво вплинув на процес соціалізації дітей у класі. Основні аспекти цього впливу можна сформулювати наступним чином:

- зміна соціальних позицій учнів: тренінг призвів до позитивної тенденції у зміні соціальних позицій дітей. Зменшення кількості дітей у "емоційно неблагополучній" позиції та збільшення тих, хто відчуває себе підтриманим і ототожнює себе з іншими, свідчать про поліпшення соціально-емоційної адаптації;

- збільшення емоційної прив'язаності до вчителя: значне зростання кількості дітей, які обирають "місце поряд з вчителем", свідчить про те, що тренінг сприяв формуванню емоційної прив'язаності до вчителя та відчуттю його підтримки;

- зміна у відносинах з однокласниками: зменшення кількості дітей, які займають "ігрову позицію", вказує на більш серйозне та відповідальне ставлення до взаємин з однокласниками;

- підвищення рівня самооцінки та мотивації: тренінг також позитивно вплинув на рівень самооцінки та мотивації учнів. Зростання кількості учнів з адекватною самооцінкою та покращення шкільної мотивації вище 25 балів свідчать про позитивні зміни в їхньому внутрішньому стані та ставленні до навчання;

- зниження несформованих потреб у спілкуванні: тренінг також призвів до зниження несформованих потреб у спілкуванні, що може вказувати на більше впевнене та насичене взаємодією ставлення до соціального середовища.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що тренінг ефективно вплинув на соціалізацію дітей у класі, сприяючи формуванню позитивних відносин, підвищенню рівня самооцінки та мотивації, а також створенню сприятливого клімату для соціального розвитку.

ВИСНОВКИ

1. У даній роботі проаналізовано наукову літературу з проблеми вивчення соціалізації. Соціалізація дітей молодшого шкільного віку відбувається під впливом різних соціальних факторів, до яких належать сім'я, школа, дитячі колективи, засоби масової інформації та інші. А також в умовах активного розвитку особистості дитини, її пізнавальних, інтелектуальних, емоційних та соціальних можливостей. Важливо сказати, що період соціалізація дітей цього віку має важливе значення для їхнього успішного розвитку та адаптації до суспільства.

2. Визначено складові соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання. Такий вид навчання може мати як позитивні, так і негативні наслідки для розвитку соціальних навичок учнів початкових класів.

До позитивних наслідків відносяться розвиток навичок самодисципліни та самостійності, а також доступ до різноманітних онлайн-ресурсів.

Серед негативних наслідків: зменшення кількості живого спілкування, ускладнення адаптації до школи після повернення до традиційної форми навчання, а також збільшення ризику ізоляції та стигматизації.

Для зменшення негативних наслідків дистанційного навчання важливо створювати умови для живого спілкування та соціалізації, які можуть включати в себе відеоконференції з однолітками, спільні проекти, взаємодію з учителями та однокласниками через онлайн-платформи тощо.

Варто не забувати, що вчителі та батьки грають важливу роль у створенні позитивної атмосфери в дистанційному навчанні, заохочуючи учнів до активного спілкування, надавання підтримки та стимулюючи позитивну динаміку в класі.

3. Проведено емпіричне дослідження особливостей соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання. Для дослідження психологічних складових соціалізації учнів початкових класів під час дистанційного навчання було обрано наступні методики: методика «Мій

клас», яка є соціометричною методикою і використовується для вивчення положення дитини в колективі; методика «Сходинки», мета якої полягає у дослідженні уявлень дитини про саму себе і те, як на думку респондента, її оцінюють інші; методика «День народження» (М. Панфілова), мета якої полягає у тому, щоб визначити потреби дитини у спілкування і її емоційні переваги у спілкуванні як показник якості протікання адаптації; анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації (Н. Г. Лусканова), мета якої полягає в тому, щоб визначити, наскільки учень мотивований до навчання в школі.

На основі отриманих результатів за проведеними методиками, можна зробити висновок, що соціалізація даної вибірки респондентів є в цілому благополучною. Більшість учнів мають високий рівень самосприйняття, адекватну самооцінку та високий рівень шкільної мотивації. Вони добре адаптовані до класного колективу, мають позитивні стосунки з іншими учнями та вчителями, відчують себе комфортно під час онлайн зустрічей, а також під час живого спілкування.

Однак, є певні групи учнів, які потребують додаткової уваги та підтримки. Це учні з низькою самооцінкою, з низьким рівнем шкільної мотивації та з труднощами в адаптації до класного колективу.

4. Розроблено та впроваджено соціально-психологічний тренінг «Я і соціальне оточення». Мета тренінгової програми: Розвиток соціальної компетентності учнів молодших класів, сприяння формуванню навичок ефективної комунікації та позитивних стосунків у соціальному оточенні.

Завдання тренінгу: розуміння важливості взаємодії та співпраці з іншими людьми; розвиток навичок слухання та вміння висловлювати свої думки і почуття; формування навичок вирішення конфліктів та управління стресом у спілкуванні; встановлення позитивних стосунків з однокласниками, вчителями та іншими членами соціального оточення; сприяння відчуттю власної важливості в групі та розвитку віри в себе.

Тренінгова програма складеться з 10 занять, кожне з яких тривалістю 50-60 хвилин. Корекційна програма складається зрізноманітних вправ, також

під час занять було застосовано відеоматеріали, звукотерапію, елементи арт-терапії.

5. Проведено психологічний та статистичний аналіз результатів формувального експерименту. Діагностика показала значно кращі показники після проведення корекційних заходів. Після проведення корекційних заходів зросла кількість дітей, які мають високу потребу в спілкуванні. Вони прагнуть до встановлення контактів з великою кількістю людей, їм важливо бути в центрі уваги та отримувати увагу від інших. Відповідно, кількість дітей, які прагнуть спілкуватися у вузькому колі зменшилась; також, варто зазначити, що після проходження тренінгової програми, діти отримали вищі показники за методикою «Сходинки», що говорить про кращу самооцінку ніж до корекційних заходів. У більшості учнів також зросла мотивація до навчання, здобувачі освіти стали більш свідомо ставитись до навчання, покращились взаємини з вчителем.

6. Перевірено ефективність корекційних заходів за допомогою t-критерію Стьюдента. За показниками можна сказати, що тренінг сприяв позитивним змінам у соціальному статусі учнів у класі: зменшилася кількість учнів з емоційно неблагополучними позиціями та збільшилася кількість учнів, які відчують підтримку та ідентифікують себе з іншими. Тренінг також сприяв підвищенню шкільної мотивації учнів, зокрема в групі учнів з високою самооцінкою.

Таким чином, всі завдання кваліфікаційної роботи виконано, мету – досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеєнко Т. Ф. Соціалізація особистості : можливості й ризики. Науково-метод. посібник / Т. Ф. Алексеєнко. – К., 2007. – 152 с.
2. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія : [навчальний посібник] / Н. М. Ануфрієва, Т. М. Зелінська, Н. О. Єрмакова. – К. : Каравела. – 2016. – 370 с.
3. Безлюдна Н. В. Навчай, розвиваючи [посіб. для студ. пед. навч. закл.] / Н. В. Безлюдна. – К. : Наук. Світ., 2001. – 93 с.
4. Берека В. Є. Професійна компетентність вчителя початкових класів : навчально методичний посібник для вчителів / В. Є. Берека, А. В. Галас. – Харків : Видво «Ранок», 2018. – 496 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех // Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади : наук. видання : у 2-х кн. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
6. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті / Н. М. Бібік // Український педагогічний журнал. – 2015. – С. 47-59.
7. Бібік Н. М. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності : методичний посібник / Н. М. Бібік. – Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. – 104 с.
8. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н. М. Бібік, О. Я. Савченко, Т. М. Байбара // Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу : монографія. – К. : Педагогічна думка, 2012. – С. 46-53.
9. Бібік Н. М. Концепція підручника «Я у світі» / Н. М. Бібік // Проблеми сучасного підручника. - К. : Педагогічна думка, 2012. - Вип.12. – С. 17-24.

10. Біда Н. Спілкування з дитиною в малюнках / Н. Біда, А. Оксанич, О. Сидорченко. – К. : ГО «Батьківська спілка», 2019. – 138 с.
11. Богуш А. М. Діти і соціум / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гаврик // Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с.
12. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій / О. І. Бондарчук. – К. : МАУП, 2001. – 95 с.
13. Бондарчук О. І. Сім'я як осередок соціалізації дитини / О. І. Бондарчук // Проблеми соціальної захищеності дітей в ринкових умовах. - К. : АЛД, 1998.
14. Боуен М. Теорія и практика психотерапії / М. Боуен // Сімейна психологія и сімейна терапія. - 2000. – № 2. – С. 100-121.
15. Варій М. Й. Загальна психологія : навч. посібник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М. Й. Варій. – Львів : Край, 2005. – 319 с.
16. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування : навчальний посібник / С. В. Васьківська. – К. : Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
17. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Г. Ващенко. – Львів : Камула, 2006. - Т. 1. – 276 с.
18. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В.Скрипченко., Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
19. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 223 с.
20. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. - К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
21. Дорослі й діти : формування емоційних стосунків. Навчальний посібник / за заг. ред. М. Боришевського, Г. Бевз // Діти державної опіки : проблеми, розвиток, підтримка. – К., 2005.
22. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Л. Кремень. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

23. Естетичне виховання дітей та молоді : теорія, практика, перспективи розвитку // Збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 560 с.
24. Жерносек І. П. Науково-методична робота в навчальних закладах системи загальної середньої освіти / І. П. Жерносек. – К. : Інститут педагогіки АПН України, КОІПОПК, 2000. – 122 с.
25. Забродський М. М. Основи вікової психології / М. М. Забродський. – Тернопіль. : Богдан, 2003. – 387 с.
26. Заверико Н. В. Особливості соціалізації підлітків і молоді в сучасних умовах / Н. В. Заверико // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – К., 2005. – № 1. – С. 30-36.
27. Загальна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : А.Г.Н., 2002. – 420 с.
28. Зайченко І. В. Педагогіка : підручник / І. В. Зайченко. – 3-є видання, перероблене та доповнене. – К. : Ліра-К, 2016. – 608 с.
29. Зайцева З. Г., Трубавіна І. М. Соціальна підтримка сім'ї. Комплексні програми центрів ССМ / З. Г. Зайцева, І. М. Трубавіна. - Київ : УДЦССМ, 2001. - 217 с.
30. Зайцева З. Г. Форми і методи роботи з молодістю сім'єю / З. Г. Зайцева. - Київ : УДЦССМ, 2003. - 64 с.
31. Капська А. Й. Соціальна робота : навч. посібник / А. Й. Капська. – К. : Центр навч. Літератури, 2006. – 468 с.
32. Козлова О. Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя / О. Г. Козлова. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1999. – 92 с.
33. Кравченко Т. В., Трубавіна І. М. Допомога батькам у вихованні дітей : методичні рекомендації для соціальних працівників / Т. В. Кравченко, І. М. Трубавіна. - Київ : ДЦССМ, 2004. - 218 с.
34. Книш Т., Козак А., Іванашко О. Психолого-педагогічні особливості адаптації освітнього процесу в закладах вищої освіти в умовах

воєнного стану / Т. Книш, А. Козак, О. Іванашко // Актуальні питання гуманітарних наук. - 2022. - Вип. 51. - С. 534-541.

35. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навч. посіб. / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. - Київ : Ніка-Центр, 2009. - 576 с.

36. Кочюнас Р. Психологічне консультування й групова психотерапія / Р. Кочюнас. - К. : Академічний Проект Гаудеамус, 2005. – 464 с.

37. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія / Т. В. Кравченко // Інститут проблем виховання АПН України. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.

38. Кривопишина О. Сім'я як мікрочинник творчої особистості / О. Кривопишина // Обдарована дитина. - 2007 - № 7. - С. 60-63.

39. Кузнецов М. А. Шкільні страхи : види, умови прояву та шляхи подолання : монографія / М. А. Кузнецов, І. В. Бабарикіна. – Харків : ХНПУ, 2012. – 227 с.

40. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації : європейські абриси / Н. М. Лавриченко. – К. : ВіРАІНСАЙТ, 2000. – 444 с.

41. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В. І. Лозова. – Харків : ОВС, 2000. – 164 с.

42. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навч. - метод. посібник / М. П. Лукашевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 112 с.

43. Луценко І. Розвиваємо мовлення і спілкування : кн. для дитини від 3 до 6 р. / І. Луценко ; худож. Т. Костецька ; ред. О. Івакін. - К. : Аконіт, 2006. - 66 с.

44. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко. - К. : МАУП, 2000. – 278 с.

45. Марінушкіна О. Е., Замазій Б. О. Порадник практичного психолога / О. Е. Марінушкіна, Б. О. Замазій. – Харків, 2007.

46. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. – К. : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
47. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку : актуальні питання теорії і методики // Збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. – Житомир : ФОП Левковець, 2016. - Ч.ІІ. – 201 с.
48. Назаренко Л. М. Аксиологія виховання як складова соціального становлення дитини : монографія. / Л. М. Назаренко. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – 216 с.
49. Нова українська школа : стратегія розвитку особистості // Збірник тез доповідей ІІ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (15 лютого 2021 р., Мукачево) ; за заг. ред. Г. В. Товканець. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2021. – С. 20-23.
50. НУШ. Як створити шкільний простір, що мотивуватиме учнів навчатися [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/yak-stvoryty-shkilnyj-prostir-shhomotyvuvatyme-uchniv-navchatysya/> (дата звернення 5 лютого).
51. Обозов Н. Н. Психологія міжособистісних відносин / Н. Н. Обозов. – Київ : Либідь, 2000. – 163 с.
52. Павелків Р. В. Вікова психологія / Р. В. Павелків. – К. : Кондор, 2011. – 469 с.
53. Панагушина О. Є. Соціалізація дітей підліткового віку у діяльності молодіжних організацій : монографія / За ред. Н. Слюсаренко. – Херсон : РІПО, 2010. – 248 с.
54. Педагогічна освіта у світлі реформ та викликів // Матеріали Другої (ІІ) Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Львів, 24-25 лютого 2022 року). - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. – 240 с.

55. Петрунько О. В. Діти і медіа : соціалізація в агресивному медіа середовищі : монографія / О. В. Петрунько. – Полтава : ТОВ НВП “Укрпромторгсервіс”, 2010. – 480 с.
56. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навч. посібник / В. М. Поліщук. - Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.
57. Потапчук Т. Професійна компетентність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей / Т. Потапчук // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. - 2020. - N 1. - С. 222-226.
58. Психологічна допомога сім’ї : посібник / за ред. З. Г. Кісарчук. – К. : ОП «Житомирська облдрукарня», 2008. – 182 с.
59. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. - Київ : Академвидав, 2006. – 424 с.
60. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; [за ред. Н. А. Побірченко]. - К. : Наук. світ, 2007. - С. 187-188.
61. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві : сутність, специфіка, супровід : монографія / І. П. Рогальська. - К. : Міленіум, 2008. – 400 с.
62. Синявський В. В. Психологічний словник / В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова, Н. А. Побірченко. – Київ : Науковий світ, 2007. – 336 с.
63. Соціальна педагогіка : підручник / авт. А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола [та ін.] ; за ред. А. Й. Капської. – 4-те вид., перероб. і допов. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.
64. Соціальна педагогіка : словник-довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. - Вінниця : Планер, 2009. - 542 с.
65. Соціальна робота : методика викладання : навч.-метод. посіб. / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – К. : Університет «Україна», 2011. – 340 с.
66. Татьянчикова І. В. Корекційно-розвивальна програма забезпечення соціалізації дітей з вадами інтелектуального розвитку в спеціальному навчальному закладі : метод. рек. практик. працівникам спец.

загальноосвіт. шкіл / І. В. Татьянчикова. – Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2014. – 163 с.

67. Татьянчикова І .В. Соціалізація дитини з особливими освітніми потребами : поради педагогам та батькам : методичні рекомендації педагогам спеціальних закладів освіти та батькам, які виховують дитину з особливими потребами / І. В. Татьянчикова. – Слов'янськ : Видавництво Б.І.Маторіна, 2020. – 161с.

68. Тивонюк І. М. Професійна компетентність вчителя – необхідна умова вдосконалення його педагогічної компетентності / І. М. Тивонюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010. – №1. – С. 150-154.

69. Томчук С. М. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : [монографія] / С. М. Томчук, М. І. Томчук. – Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2018. – 200 с.

70. Форми і методи соціальної роботи в системі центрів соціальних служб для молоді / за заг. ред. С. В. Толстоухової, І. М. Пінчук. – К. : УДЦССМ, 2000. – 128 с.

71. Шевцов З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. / З. М. Шевцов. - Київ : Центр учбової літератури, 2012. - 248 с.

72. Шендеровський К. С. Соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді – особлива організація соціальної інфраструктури територіальної громади / К. С. Шендеровський // Наукові записки інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Главник, 2005. - Том. 4. – С. 317-323.

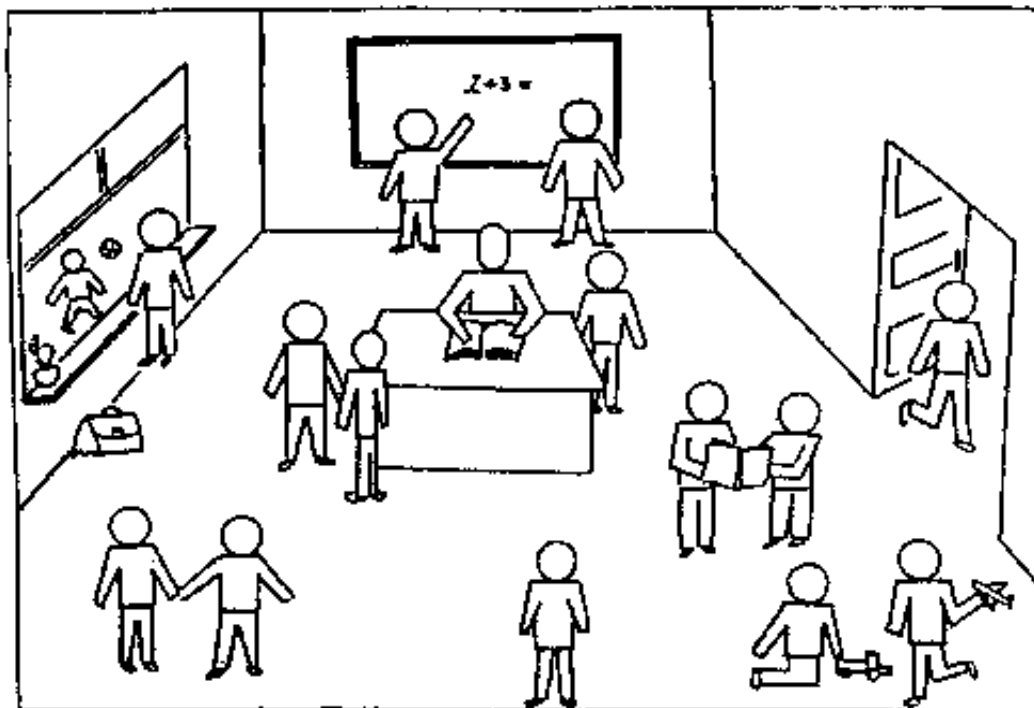
73. Шендеровський К. С. Управління соціальною роботою з дітьми та молоддю / К. С. Шендеровський // Менеджмент соціальної служби : навч.-метод. збірка. – К. : ДОВІРА, 2002. – 158 с.

74. Янса Н. В. Соціальна педагогіка : короткий курс лекцій / Н. В. Янса, О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 296 с.

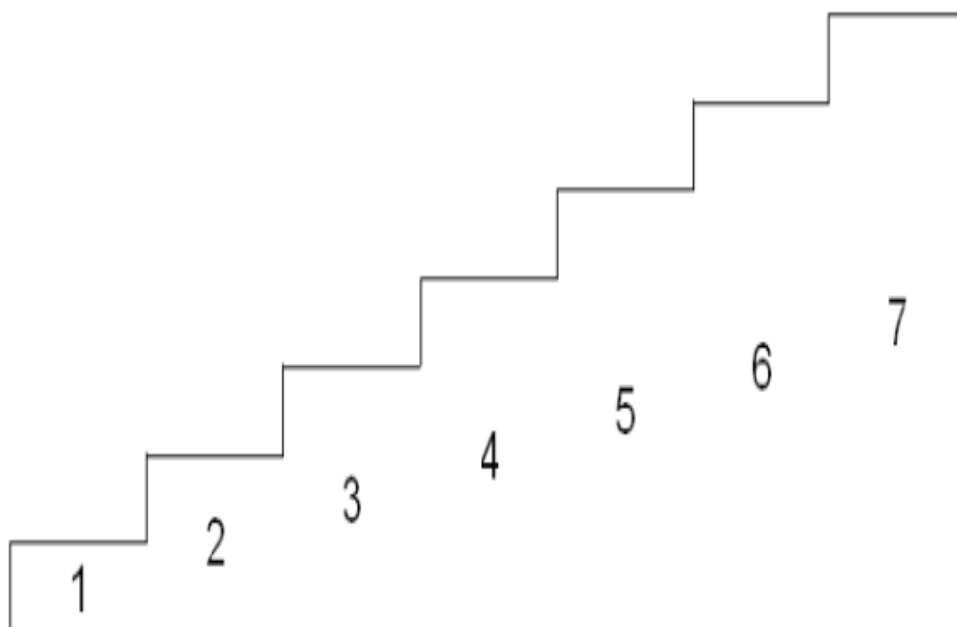
75. Вплив освітнього процесу на соціалізацію школяра [Електронний ресурс] / В. І. Кобаль, Н.П. Лукач. – 2018. – С. 7. – Режим доступу : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/703081.pdf>
76. Заняття з елементами тренінгу для учнів 1-4 класів «Дружні рибки» [Електронний ресурс] / І. Ю. Присяжнюк // На урок. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/zanyattya-z-elementami-treningu-dlya-uchniv-1-4-klasiv-druzhni-ribki-233975.html>
77. Anna Grabowska Jak radzić sobie z emocjami w czasie kryzysu wojennego, by być wsparciem dla siebie i innych? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://porady.pracuj.pl/zycie-zawodowe/jak-radzic-sobie-z-emocjami-w-czasie-kryzysu-wojennego-by-byc-wsparciem-dla-siebie-i-innych/>
78. Bobak O. The role of families in the social formation of person with disabilities / O. Bobak // Zbiyr raportyw naukowych. «Pedagogika. Teoria. Praktyka» (29.11.2014 – 30.11.2014) – Warszawa : Wydawca : Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – S. 31-36.
79. Bopp M. Practical Guide to Building Sugtainable Communities / M. Bopp, G. A. Bopp. – Calgary : Alberta, 1998. – 68 p.
80. Brager G. Community organizing / G. Brager, H. Specht. – N.Y. : Columbia University Press, 1973. – 363 p.
81. Byrne T. Social Services / T. Byrne, C. Padfild. – London, 1985. – 387 p.
82. Harre R. Social being, revised edition / R. Harre. – Oxford : Blackwell, 1993. – 68 p.
83. Lazarus R. Stress, appraisal and coping / R. Lazarus, S. Folkman. – N.Y. : Springer, 1984. – 321 p.
84. Promoting Psychological Resilience in the U.S. Military. Center for Military Health Policy Research / L. Meredith et al. - L. Angeles, 2011. - 186 p.
85. Selman R. L. Children's ideas about friendship : a new theory / R. L. Selman // Psychology today. – 1997. – P. 71-80.

ДОДАТОК А

Бланк до методики «Мій клас»

Бланк до методики «Сходинки»

Стимульний матеріал до анкети для оцінювання рівня шкільної мотивації (Н. Г. Лусканова)

1. Чи подобається тобі ходити до школи?
 - дуже подобається
 - подобається
 - не подобається
 - дуже не подобається
2. Чи хочеш ти отримувати хороші оцінки?
 - дуже хочу
 - хочу
 - не хочу
 - дуже не хочу
3. Чи часто ти відволікаєшся на уроках?
 - дуже часто
 - часто
 - рідко
 - дуже рідко
4. Чи часто ти хвилюєшся перед уроками?
 - дуже часто
 - часто
 - рідко
 - дуже рідко
5. Чи хотів би ти залишитися на один рік ще в дитячому садку?
 - дуже хотів би
 - хотів би
 - не хотів би
 - дуже не хотів би
6. Чи подобається тобі виконувати домашні завдання?
 - дуже подобається
 - подобається
 - не подобається
 - дуже не подобається
7. Чи часто ти хочеш, щоб уроки закінчилися швидше?
 - дуже часто
 - часто
 - рідко
 - дуже рідко

Продовження Додатку В

8. Чи часто ти думаєш про те, що будеш робити після школи?

- дуже часто
- часто
- рідко
- дуже рідко

9. Чи хотів би ти займатися в гуртках або секціях?

- дуже хотів би
- хотів би
- не хотів би
- дуже не хотів би

10. Чи хотів би ти стати в майбутньому успішною людиною?

- дуже хотів би
- хотів би
- не хотів би
- дуже не хотів би

Обробка результатів:

Для обробки результатів використовують ключ до анкети.

Підсумуйте отримані бали.

Високий рівень шкільної мотивації: 10-18 балів.

Середній рівень шкільної мотивації: 7-9 балів.

Низький рівень шкільної мотивації: 0-6 балів.

Продовження Додатку В
Таблиця В.1

**Результати дослідження за методикою оцінювання рівня шкільної
мотивації**

Ім`я	Бал	Ім`я	Бал	Ім`я	Бал
1.Діана	20	11.Андрій	24	21.Анастасія	19
2.Поліна	18	12.Злата	16	22.Віра	29
3.Михайло	24	13.Анастасія	21	23.Євген	17
4.Юліанна	15	14.Ганна	16	24.Тетяна	22
5.Марія	25	15.Сергій	22	25.Ярослав	19
6.Аріна	22	16.Олександра	28	26.Степан	26
7.Арсеній	17	17.Матвій	17	27.Ольга	20
8.Ганна	26	18.Кирило	23	28.Захар	13
9.Кирило	14	19.Олександр	29	29.Ганна	30
10.Єгор	23	20.Кирило	22	30.Артем	24

Таблиця В.2

**Результати дослідження за методикою оцінювання рівня шкільної
мотивації (після проведення корекційних заходів)**

Ім`я	Бал	Ім`я	Бал	Ім`я	Бал
1.Діана	25	11.Андрій	24	21.Анастасія	29
2.Поліна	23	12.Злата	18	22.Віра	29
3.Михайло	24	13.Анастасія	21	23.Євген	30
4.Юліанна	16	14.Ганна	19	24.Тетяна	22
5.Марія	29	15.Сергій	24	25.Ярослав	19
6.Аріна	22	16.Олександра	30	26.Степан	26
7.Арсеній	17	17.Матвій	19	27.Ольга	20
8.Ганна	25	18.Кирило	23	28.Захар	18
9.Кирило	14	19.Олександр	29	29.Ганна	30
10.Єгор	23	20.Кирило	22	30.Артем	24

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Список респондентів

№	Імя та прізвище учня	Вік	Клас
1	Колесникова Діана	8 років	3-А
2	Герасименко Поліна	8 років	3-А
3	Шевченко Михайло	9 років	3-А
4	Шахрай Юліанна	8 років	3-А
5	Одінцова Марія	9 років	3-А
6	Лимарь Аріна	9 років	3-А
7	Тузов Арсеній	9 років	3-Б
8	Марченко Ганна	8 років	3-Б
9	Матвієнко Кирило	8 років	3-Б
10	Ткаченко Єгор	8 років	3-Б
11	Хмелик Андрій	8 років	3-Б
12	Гапочка Злата	9 років	3-Б
13	Щетіна Анастасія	9 років	3-Б
14	Рат Ганна	9 років	4-А
15	Белашов Сергій	9 років	4-А
16	Гончарова Олександра	9 років	4-А
17	Офлідіс Матвій	9 років	4-А
18	Хохлач Кирило	10 років	4-А
19	Титаренко Олександр	10 років	4-А
20	Верещаєв Кирило	9 років	4-А
21	Кондратова Анастасія	10 років	4-А
22	Падій Віра	10 років	4-А
23	Ташкінов Євген	10 років	4-Б
24	Мозгова Тетяна	10 років	4-Б
25	Шишов Ярослав	9 років	4-Б
26	Долгіх Степан	9 років	4-Б
27	Іваніщик Ольга	10 років	4-Б
28	Шуляк Захар	9 років	4-Б
29	Тубольцева Ганна	9 років	4-Б
30	Руденко Артем	10 років	4-Б

ДОДАТОК Д

**ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗА МЕТОДИКОЮ " День народження "****Респондент:** Сашко**Експериментатор:** Булан Д.А.**Дата проведення:** 10.10.2023**Самопочуття:** задовільне**Відповіді респондента:****Обробка та інтерпретація отриманих даних:**

На малюнку бачимо, що респондент використав всі стільці і домалював ще, тому можемо сказати що він бажає спілкуватися в широкому колі людей; також важливо зазначити, що справа біля себе учень розмістив маму та свого найкращого друга. На день народження опитуваний запросив деяких членів своєї сім'ї та однокласників.

Висновки:

Дитина, про яку йде мова, є товариською та відкритою. Вона легко сходиться з людьми і має широкий круг спілкування. Вона цінує близькі стосунки з сім'єю та друзями.

Продовження Додатку Д

На малюнку видно, що дитина розмістила маму та найкращого друга справа біля себе, що свідчить про її близькі стосунки з ними. Вона також запросила на день народження деяких членів своєї сім'ї та однокласників, що також свідчить про її бажання спілкуватися з людьми.

Дитині може бути цікаво спілкуватися з різними людьми, знайомитися з новими культурами та поглядами. Вона може бути креативною та артистичною, любити проводити час у компанії друзів.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " День народження "

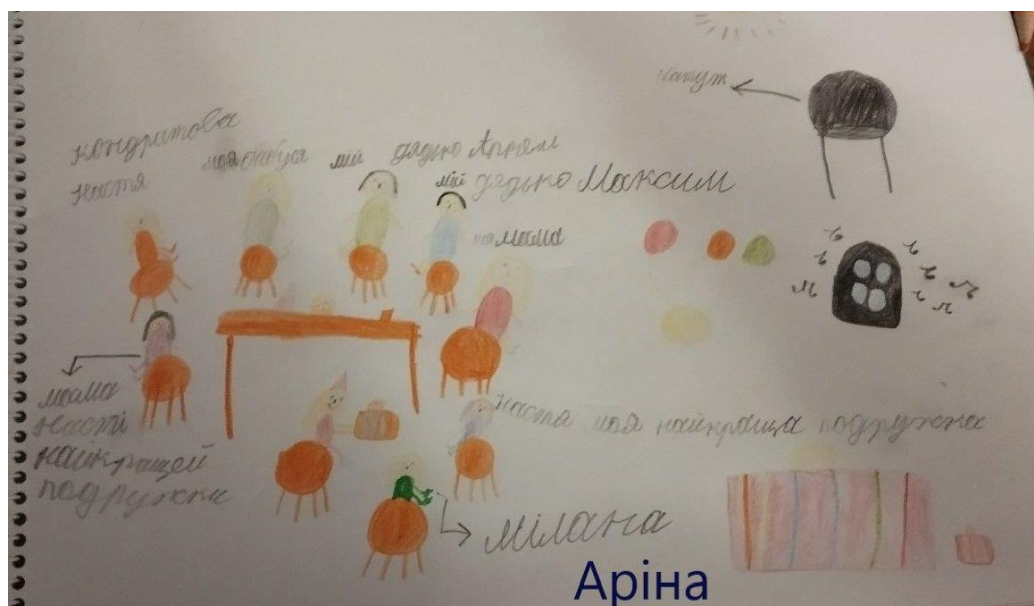
Респондент: Аріна

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 10.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

Продовження Додатку Д

Інтерпретуючи малюнок за даною методикою, можна сказати, що учениця має бажання спілкуватися у широкому колі людей; серед значущого соціального оточення можна виділити маму дівчинки та подругу.

Висновки:

Респондент проявляє велике бажання спілкуватися та взаємодіяти з різними людьми. Вона виявляє відкритість та комунікабельність у відношеннях з іншими. Зазначена на малюнку мама дівчинки та її подруга виділяються як значущі члени її соціального оточення. Це свідчить про те, що вони можуть відігравати важливу роль у її житті, і вона може бути дуже залучена до них як особистісно, так і емоційно

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " День народження "

Респондент: Юліанна

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 10.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Продовження Додатку Д

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

На даному малюнку додані нові стільці, що говорить про бажання спілкуватися у широкому колі людей; у розмові з респондентом було виявлено, що біля неї знаходяться дві її однокласниці – це свідчить про те, що вони є для неї найбільш значимими.

Висновки:

Учениця проявляє виражене бажання спілкуватися та взаємодіяти зі широким колом людей. Наявність нових стільців на малюнку свідчить про її готовність приймати більше гостей і розвивати соціальні відносини. Важливими фігурами на малюнку є дві однокласниці це підкреслює її бажання побудувати глибокі та важливі стосунки з ровесниками. Опитуваний може бути відкритою, дружелюбною і схильною до підтримки та збереження дружби з однокласниками.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " День народження "

Респондент: Марія

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 10.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Продовження Додатку Д

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

Виходячи з малюнку, можна зробити висновки, що опитуваний проявляє бажання спілкуватися тільки з близькими йому людьми; на малюнку зображені дві подруги респонденти, що говорить про те, що вони є найбільш значущими у її соціальному оточенні.

Висновки:

Дитина, яка намалювала малюнок, проявляє бажання спілкуватися та взаємодіяти, але обирає обмежений кількісний круг людей для цього. На малюнку зображено двох подруг, що вказує на те, що ці дві особи є для дитини найбільш значущими в її соціальному оточенні. Це може свідчити про те, що дитина приділяє особливу увагу збереженню та розвитку стосунків з цими двома друзями. Її соціальна сфера може бути важливою для її самопізнання та емоційного розвитку, особливо в контексті юнацького віку, коли дружба і близькі стосунки мають велике значення.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " День народження "

Респондент: Артем

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 10.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Продовження Додатку Д

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

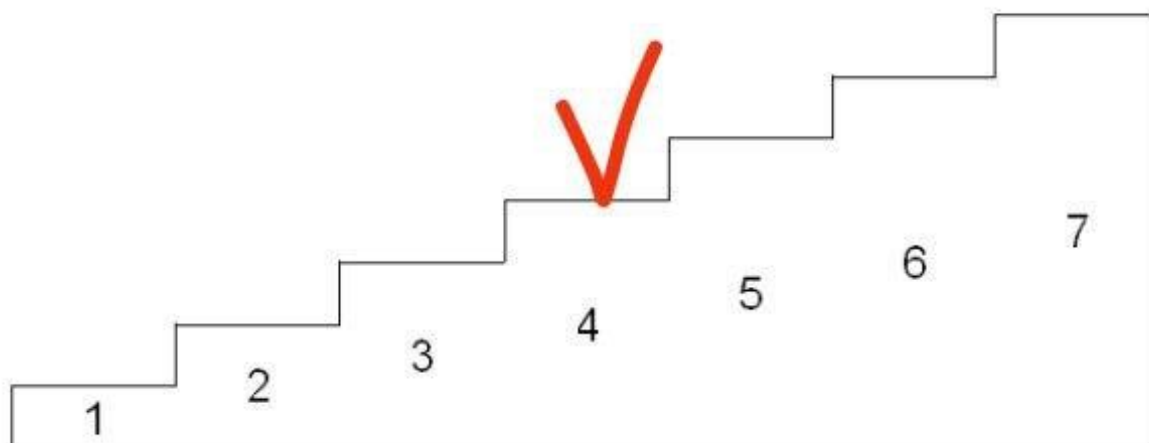
Опрацьовуючи малюнок бачимо, що дитина використала всі стільці, також біля себе вона намалювала свого тата, який є найбільш значущим у її соціальному оточенні.

Висновки:

Дитина, яка намалювала малюнок, проявляє бажання спілкуватися та взаємодіяти з людьми у своєму соціальному оточенні. Важливим елементом малюнка є використання всіх стільців, що свідчить про її бажання вести активний соціальний спосіб життя та взаємодіяти з численними людьми.

Наявність свого тата на малюнку, який відзначається як найбільш значуща фігура в її соціальному оточенні, вказує на теплі та близькі відносини між дитиною і батьком. Це свідчить про важливу роль батьківської підтримки і підтримки у розвитку дитини.

Дитина може бути відкритою, дружелюбною і схильною до підтримки близьких стосунків з членами родини та іншими важливими особами у своєму житті.

ДОДАТОК Е**ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ "Сходишки"****Респондент:** Арсеній**Експериментатор:** Булан Д.А.**Дата проведення:** 11.10.2023**Самопочуття:** задовільне**Відповіді респондента:****Обробка та інтерпретація отриманих даних:**

З відповіді респондента, бачимо що він має адекватну самооцінку; спілкуючись із дитиною було виявлено, що найближча йому людина (мама) поставила б його на 5 ступень із 7 наявних.

Висновки:

Респондент має адекватну самооцінку і виявляє реалістичність у своєму сприйнятті власної особистості. Він не завищує або не занижує свою власну цінність, і це свідчить про здорове самовідчуття та психологічну зрілість.

Також важливою є та інформація, що найближча особа (мама) оцінила респондента на 5 з 7 можливих ступенів. Це свідчить про те, що між респондентом і його мамою може існувати взаєморозуміння та відкритість у спілкуванні. Респондент може відчувати підтримку та прийняття в родині, що сприяє його психосоціальному розвитку та самопочуттю.

Продовження Додатку Е

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ "Сходишки "

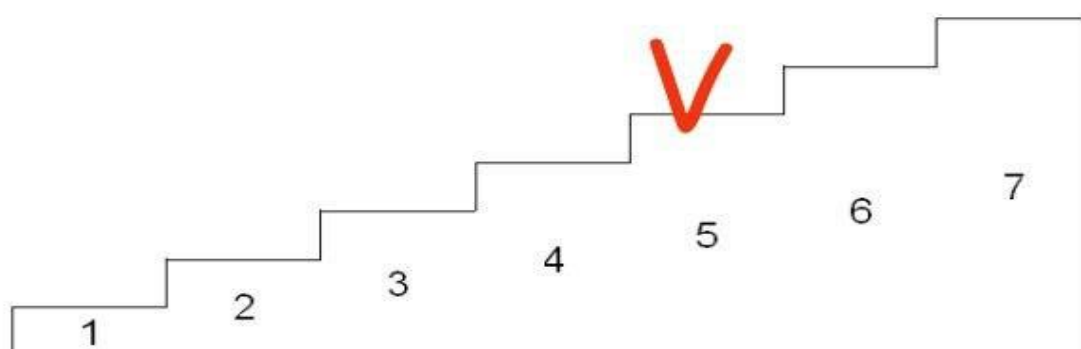
Респондент: Ганна

Експериментатор: 11.10.2023.

Дата проведення: 11.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

Учениця має адекватну самооцінку з нахилом до підвищеної, що в даній віковій категорії є абсолютною нормою. Найближча людина (мама) поставила б опитуваного на ту ж саму 5ступень.

Висновки:

Дитина має адекватну самооцінку, але виявляє нахил до підвищеної самооцінки, що є типовим для багатьох осіб її вікової категорії. Це може бути пов'язано з її почуттям власної важливості та бажанням відзначити свої досягнення та якості. У дитини цього віку розвивається самоствердження, і вони можуть відчувати потребу в тому, щоб підкреслити свою особисту цінність.

Також важливо відзначити, що найближча людина (мама) оцінила дитину на ту ж саму 5-ту ступінь, що і вона сама. Це може свідчити про те, що дитина та її мама мають взаєморозуміння та схоже сприйняття власної особистості.

Продовження Додатку Е

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ "Сходинок "

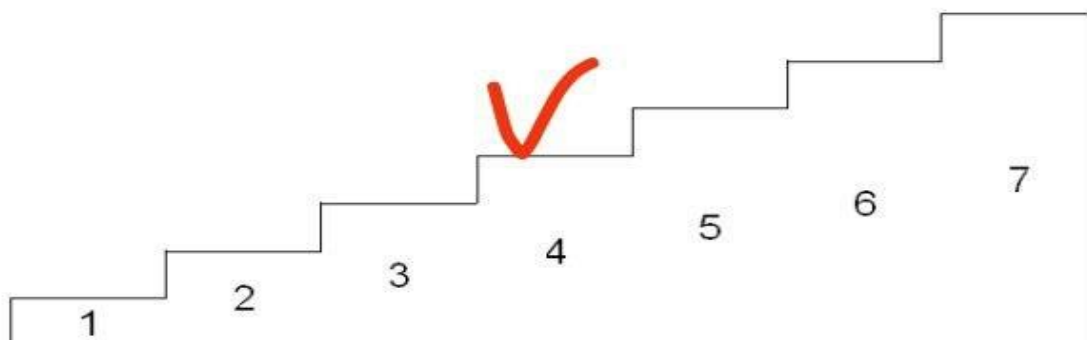
Респондент: Кирило

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 11.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

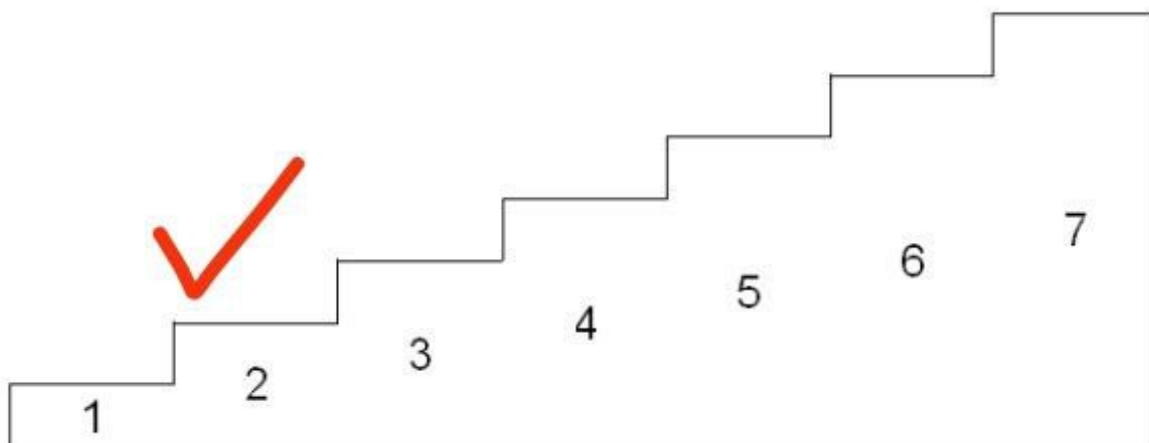
Респондент має адекватну самооцінку. Також з розмови з учнем виявилось, що найбільш значуща для нього людина (тато) поставив би його на 3, нижчу ступень чим він сам

Висновки:

Дитина, про яку йде мова, має адекватну самооцінку. Вона знає свої сильні та слабкі сторони, і вона не завищує свої можливості. Вона також має Позитивне ставлення до себе і вірить у свої сили.

Однак, дитина відчуває, що її тато не оцінює її так високо, як вона сама. Це може бути пов'язано з різними факторами, наприклад, тато дитини має завищену самооцінку і ставить високі вимоги до своєї дитини або тато переживає складний період у своєму житті і не може повністю приділити увагу своїй дитині.

Незважаючи на це, дитина продовжує вірити в себе і свої можливості. Вона прагне досягти успіху в житті і довести своєму татові, що він помиляється.

Продовження Додатку Е**ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ «Сходи»****Респондент:** Артем**Експериментатор:** Булан Д.А.**Дата проведення:** 11.10.2023**Самопочуття:** задовільне**Відповіді респондента:****Обробка та інтерпретація отриманих даних:**

Респондент має низьку самооцінку, у розмові було виявлено, що найбільш значуща для нього людина (бабуся) поставила б його на ту ж саму ступень.

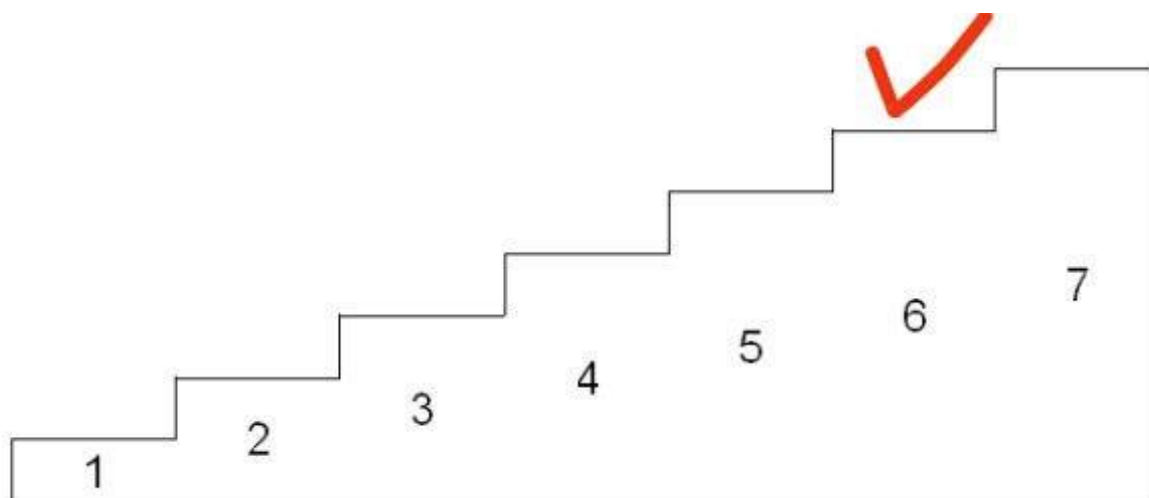
Висновки:

Дитина, про яку йде мова, має низьку самооцінку. Вона не вірить у свої сили і можливості, часто занижує свої досягнення. Також може відчувати себе нелюбимою і непотрібною.

Це може бути пов'язано з різними факторами, наприклад, негативний досвід або невдачі в школі та спорті, або ж порівняння себе з іншими, більш успішними людьми.

Низька самооцінка може негативно впливати на життя дитини. Респондент може проявляти агресію, замкнутість та соціофобію. Також у дитини можуть бути проблеми в навчанні та низькі досягнення.

Продовження Додатку Е

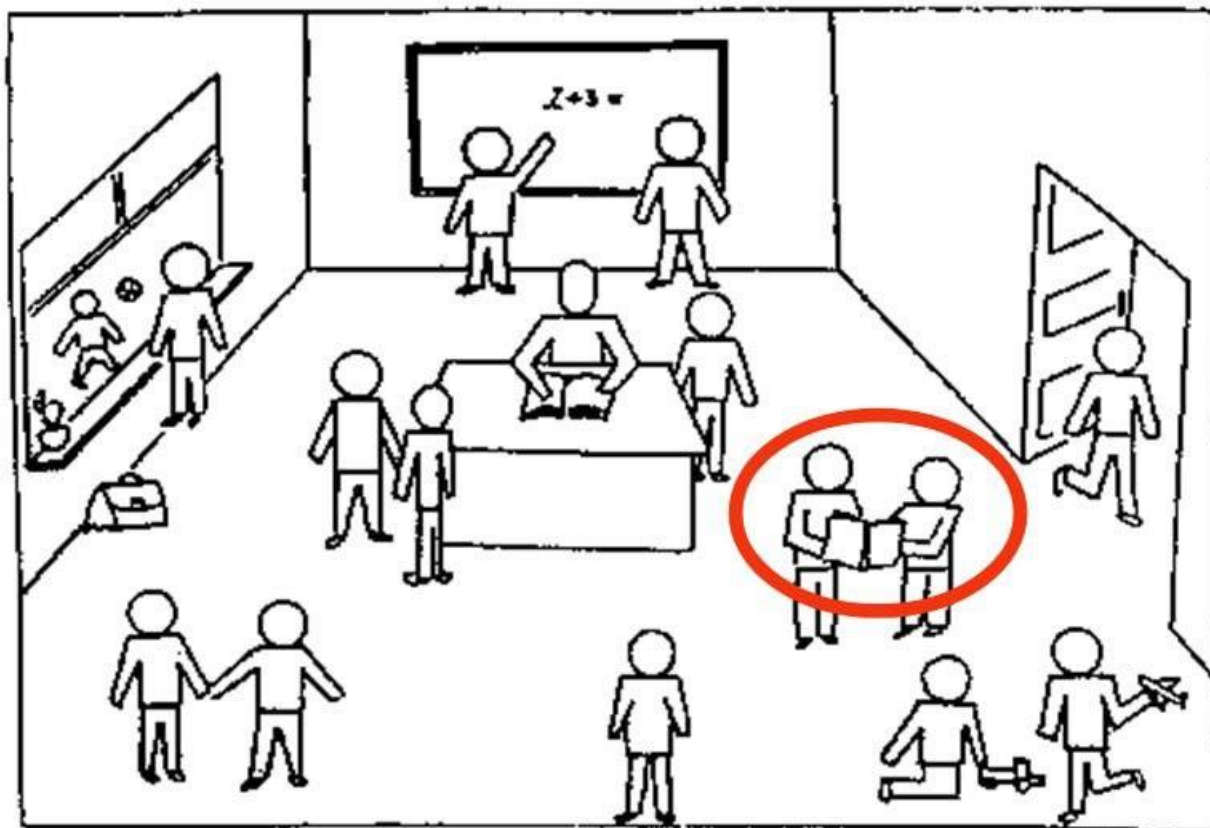
**ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗА МЕТОДИКОЮ "Сходишки "****Респондент:** Юліанна**Експериментатор:** Булан Д.А.**Дата проведення:** 11.10.2023**Самопочуття:** задовільне**Відповіді респондента:****Обробка та інтерпретація отриманих даних:**

За даним малюнком можна сказати, що опитуваний має завищену самооцінку, під час бесіди було виявлено, що найближча людина поставила б її на найвищу сходинку.

Висновки:

Дитина, яка намалювала малюнок, має явну тенденцію до завищеної самооцінки. Вона може сприймати себе вище, ніж інші це роблять, та переоцінювати свої досягнення або якості. Така завищена самооцінка може бути результатом бажання підвищити власну важливість та цінність.

Також важливо відзначити, що, на думку опитуваного найближча людина, поставила б його на "найвищу сходинку." Це може вказувати на те, що між дитиною та цією близькою особою існує позитивне відношення, яке підтримує дитину і підсилює її віру у власні можливості.

ДОДАТОК Ж**ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ "Мій клас"****Респондент:** Злата**Експериментатор:** Булан Д.А.**Дата проведення:** 13.10.2023**Самопочуття:** задовільне**Відповіді респондента:****Обробка та інтерпретація отриманих даних:**

За малюком можна зробити висновки, що дитина має благополучну соціально-психологічну позицію.

Висновки:

Дитина може відчувати себе комфортно та безпечно у своєму соціальному оточенні. Така позиція може бути результатом стабільних та позитивних відносин з близькими дорослими і ровесниками. Дитина може відчувати підтримку, прийняття та розуміння від свого оточення.

Продовження Додатку Ж

Благополучна соціально-психологічна позиція також може свідчити про здорове самопочуття та психічний розвиток дитини. Вона може бути відкритою до нових можливостей та досліджень, а також володіти внутрішнім ресурсом для подолання викликів і труднощів. Така позиція сприяє психологічному розвитку дитини та формуванню її позитивного відношення до навколишнього світу.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " Мій клас "

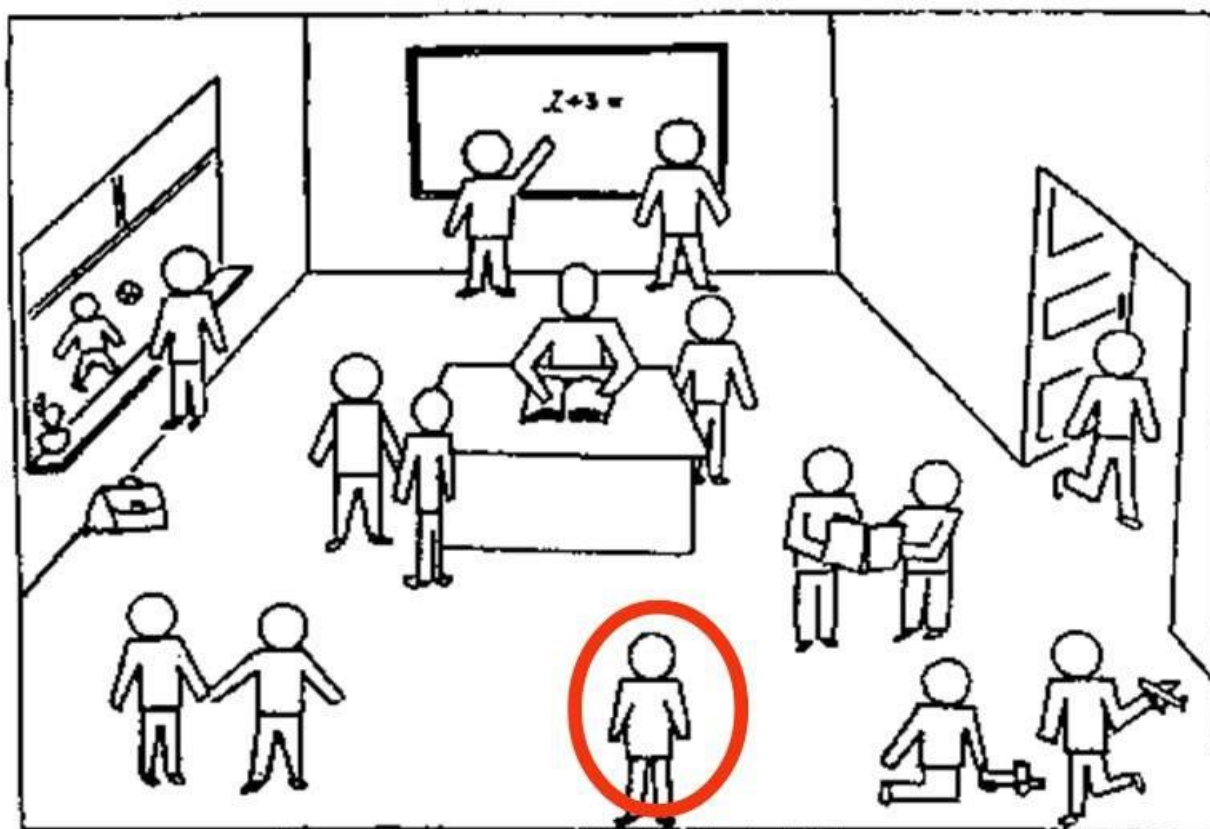
Респондент: Матвій

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Продовження Додатку Ж

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

На даному малюнку можемо спостерігати одного, відокремленого від всіх учня, це говорить про емоційно неблагополучну позицію дитини, яка вказує на труднощі адаптації до перебування в класному колективі.

Висновки:

Дитина, яка намалювала себе в стані відокремлення від інших учнів, може переживати емоційні труднощі та неблагополучну психологічну позицію в класному колективі. Така поведінка на малюнку може вказувати на відчуття відокремленості або відчуженості від своїх однолітків.

Дитина може мати труднощі в адаптації до соціальних взаємодій у класі і відчувати незручність або несамовпевненість у спілкуванні з іншими дітьми. Важливо визначити можливі причини цих труднощів та надати дитині підтримку та допомогу у подоланні емоційних та соціальних викликів. Також, це може вимагати взаємодії з вчителями і психологами, щоб створити для дитини позитивне та безпечне навчальне середовище.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗА МЕТОДИКОЮ " Мій клас "

Респондент: Настя

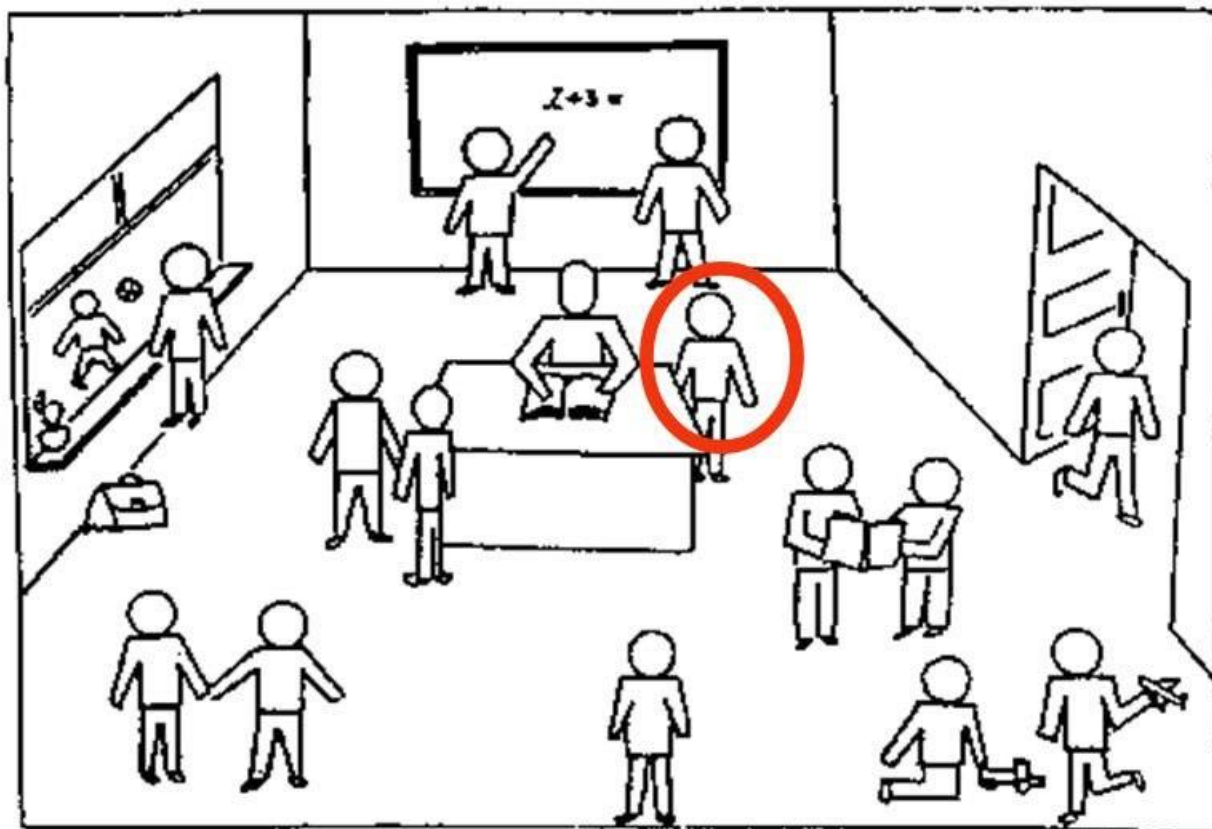
Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Продовження Додатку Ж

Відповіді респондента:

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

Виходячи з малюнку, можна сказати, що учитель є значущою особою для досліджуваного, а дитина ототожнює себе з учнем, прийнятим вчителем.

Висновки:

Респондент виявляє велике значення для свого вчителя. Це свідчить про те, що вчитель для дитини є значущою фігурою в її житті. Таке відношення може вказувати на позитивну взаємодію між дитиною і вчителем, де вчитель може бути важливим джерелом підтримки, навчання та вдохновлення.

Дитина ототожнює себе з учнем, який прийнятий вчителем. Це може свідчити про її бажання бути успішною в навчанні та отримувати визнання від вчителя. Дитина може відчувати себе зручно та комфортно в ролі учня і

Продовження Додатку Ж

бути відкритою до навчання та спілкування з вчителем. Таке ставлення може сприяти позитивному навчанню та розвитку дитини в школі.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " Мій клас "

Респондент: Михайло

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

На малюнку бачимо, що опитуваний асоціює себе як учень, що стоїть в парі це є доказом благополучної соціально-психологічної позиції дитини.

Продовження Додатку Ж**Висновки:**

Дитина не відчуває себе самотньою і відокремленою від інших дітей. Вона має близькі стосунки з однолітками, вона може спілкуватися з ними і співпрацювати.

Також треба сказати те, що дитина має адекватну самооцінку. Вона не ставить себе вище або нижче інших дітей. Вона розуміє, що вона є частиною групи і що вона може внести свій вклад у спільну діяльність.

**ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗА МЕТОДИКОЮ " Мій клас "**

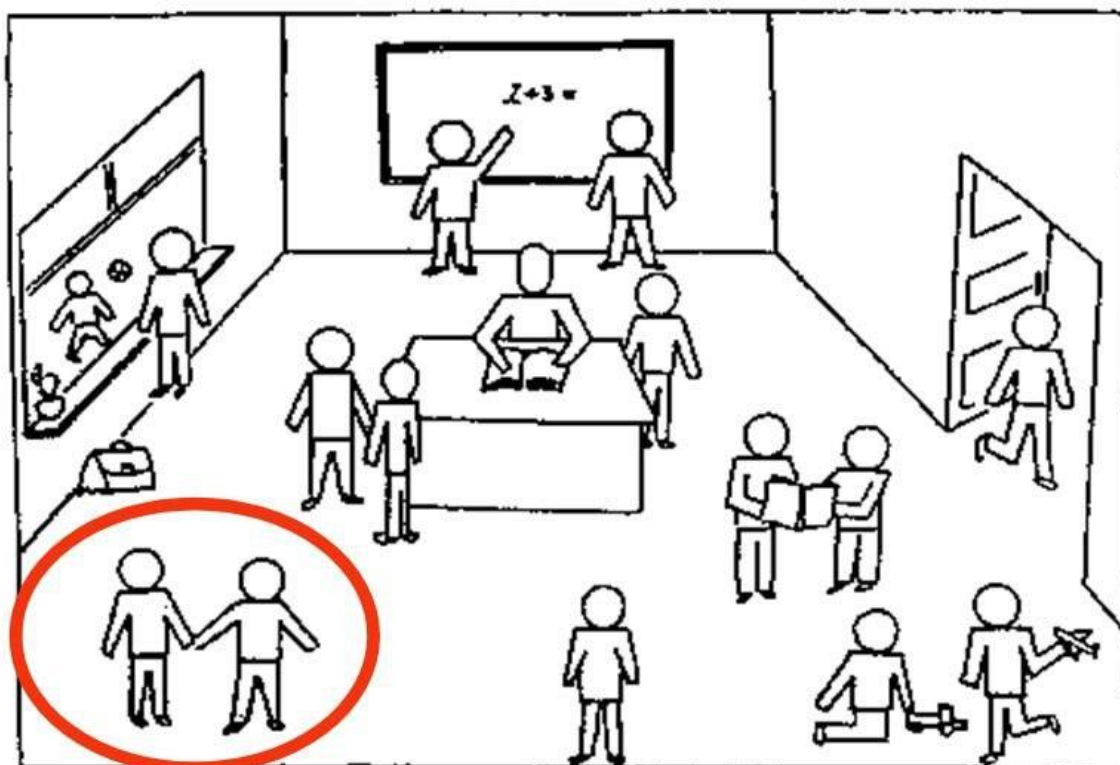
Респондент: Віра

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

Продовження Додатку Ж

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

На даному малюнку видно, що респондент співвідносить себе як учень, що стоїть в парі це є доказом благополучної соціально-психологічної позиції дитини

Висновки:

Опитуваний відчуває себе комфортно та позитивно у своєму соціальному оточенні. Спільне стояння в парі може вказувати на бажання співпрацювати та взаємодіяти з іншими учнями.

Дитина, яка співвідносить себе як учень, може мати позитивне ставлення до навчання та соціальної взаємодії в школі. Вона може бути відкритою до навчання, спілкування з однолітками та співпраці з вчителями. Такий настрій сприяє її психологічному благополуччю та готовності до взаємодії в колективі.

ДОДАТОК 3

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗА МЕТОДИКОЮ " Анкета для оцінювання рівня шкільної
мотивації"

Респондент: Ніколас

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь
1	2	6	3
2	2	7	1
3	3	8	3
4	2	9	2
5	1	10	1

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

Опитуваний набрав 17 балів. Що говорить про позитивне ставлення до школи

Висновки:

Учень із позитивним ставленням до школи, але із більшою зацікавленістю позаурочною діяльністю, демонструє певну залежність від соціального аспекту шкільного середовища. Він часто відвідує школу, але головним чином заради спілкування з друзями та вчителями, а не для активного залучення до навчання. Школа для нього є не лише місцем для здобуття знань, але і соціальною платформою.

Опитуваний добре почувається в школі, оцінюють її як місце, де можна відчути себе "учнем". Він може вдягати гарну форму, мати охайний

Продовження Додатку 3

портфель, ручки та зошити, що може свідчити про його позитивне ставлення до шкільного середовища та бажання виглядати як справжній учень.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації "

Респондент: Роліна

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь
1	2	6	2
2	2	7	3
3	3	8	1
4	1	9	1
5	1	10	2

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

Респондент отримав 13 балів. Низька шкільна мотивація

Висновки:

Дитина, яка не бачить сенсу в навчанні і не отримує від нього задоволення. Вона відвідує школу неохоче, пропускає заняття, на уроках часто займається сторонніми справами, грається, бешкетує. Зазнає серйозних труднощів у навчальній діяльності, погано засвоює матеріал, отримує низькі

Продовження Додатку 3

оцінки. Нестійко адаптується до школи, відчуває себе некомфортно в новому середовищі.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації "

Респондент: Єгор

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь
1	1	6	2
2	2	7	3
3	2	8	1
4	1	9	1
5	3	10	1

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

За ключини до методики, учень набрав 11 балів. Низька шкільна мотивація

Висновки:

Учень з низькою шкільною мотивацією виявляє досить явне небажання ходити до школи та працювати над навчальними завданнями. Він може пропускати заняття і незграбно адаптуватися до шкільного середовища. Такі учні часто відволікаються під час уроків, займаються сторонніми справами,

Продовження Додатку 3

граються або бешкетують, що може заважати нормальному навчанню та завдати труднощів вчителям у здійсненні ефективного навчання.

Важливо відзначити, опитуваний зазнає серйозних труднощів у навчальній діяльності, імовірно, через свою низьку мотивацію та відсутність інтересу до предметів. Його навчальний успіх може бути значно обмеженим через відсутність бажання та зусиль для вивчення матеріалу.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації "

Респондент: Ярослав

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь
1	2	6	2
2	3	7	1
3	1	8	3
4	1	9	2
5	2	10	1

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

Респондент має 28 балів. Високий рівень шкільної мотивації

Висновки:

Респондент з високим рівнем шкільної мотивації та навчальної активності є дитиною, яка має виражений прагнення до навчання та

Продовження Додатку 3

досягнення успіху в шкільних справах. Він демонструє пізнавальний мотив, що означає зацікавленість у здобутті знань та розвитку освітньої компетентності.

Опитуваний чітко виконує всі вимоги, які встановлюються вчителями. Він дуже сумлінний й відповідальний, завжди старається дорожити своїми навчальними можливостями та досягати найкращих результатів у навчанні. Незадовільні оцінки для респондента можуть стати причиною засмучення, оскільки він прагне до високих стандартів та якісного виконання завдань.

ПРОТОКОЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА МЕТОДИКОЮ " Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації "

Респондент: Євген

Експериментатор: Булан Д.А.

Дата проведення: 13.10.2023

Самопочуття: задовільне

Відповіді респондента:

№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь
1	1	6	2
2	1	7	1
3	3	8	3
4	2	9	2
5	2	10	1

Обробка та інтерпретація отриманих даних:

За даною методикою опитуваний набрав 23 бали. Гарна шкільна мотивація.

Продовження Додатку 3

Висновки:

Описана дитина виявляє гарну шкільну мотивацію, що свідчить про її бажання навчатися та впоратися з навчальною діяльністю. Більшість учнів початкових класів мають подібні показники, і це свідчить про те, що вони зазвичай з цікавістю вивчають новий матеріал та виконують домашні завдання.

Дитина також виявляє інтерес до навчальних ситуацій, що відображається в малюнках на шкільну тематику. Вона активно бере участь у навчальних процесах та може з великим ентузіазмом відповідати на питання, пов'язані з навчанням. Це свідчить про велику зацікавленість дитини в оточуючому навколишньому світі та бажання набувати знання.

Важливо відзначити, що дитина демонструє меншу залежність від суворих вимог і норм. Це може означати, що вона володіє внутрішньою мотивацією для навчання і не потребує постійного нагляду або домагань вчителів чи батьків. Вона самостійна і саморегульована в навчальних справах.

Узагальнюючи, ця дитина є дуже мотивованою до навчання, цікавиться шкільною діяльністю і проявляє самостійність у навчальних завданнях. Її позитивна мотивація допомагає їй досягати успіхів у навчанні та розвиватися як особистість.